

Издази два пут сваког месеца у Свескама од три и више табака. Цена је: за Србију 12 дин., а за Црну Гору, Бугарску, Босну, Херцеговину, Аустро-Угарску, Румунију и Турску 15 динара на годину.

ПРЕТПЛАТА СЕ ШАЉЕ

Управи

КР. СРП. ДРЖАВ. ШТАМПАРИЈЕ

А РУКОПИСИ УРЕДНИШТРУ.

XXI. СВЕСКА

У Београду 15. Новембра 1887

ГОДИНА VIII

Укази Његовог Величанства

Његово Величанство, Краљ, благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова а по саслушању министарскога савета, указом Својим од 1. Новембра ов. год., решити :

да се д-р **Аћим Медовић** и **Шарл Арен**, професори Велике Школе, на основу чл. 10. закона од 15. Фебруара 1858 год. ставе у стање покоја с пенсијом, која им припада по годинама службе.

Његово Величанство, Краљ, благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, а по саслушању министарскога Савета, указом Својим од 11. Новембра ов. год., решити :

да се **Настас Петровић**, професор Велике школе, на основу чл. 69. закона о чиновницима грађанског реда, стави у стање покоја с пенсијом, која му припада по годинама службе.

Постављења ванредних чланова Главнога Просветног Савета

Министар просвете и црквених послова, на основу чл. 8-ог закона о уређењу Главног Просветног Савета, поставио је, актом од 2. Новембра ов. год. за ванредне чланове Главног Просветног Савета за 1887-у и 1888-у школску годину, ова лица :

1. **Панту Срећковића**, професора Велике Школе.

2. д-ра **Јов. Туромана**, проф. Вел. Школе.

3. **Јована Бошковића**, професора Велике Школе.

4. **Милана Андоновића**, проф. Велике Школе.

5. **Јеврема Илића**, проф. Богословије.

6. **Јована Борђевића**, проф. Учитељске Школе.

7. д-ра **Војислава Бакића**, професора Учитељске Школе.

8. **Милоја Влајића**, управитеља Учитељске Школе.

9. **Симу Живковића**, директора крагујевачке гимназије.

10. **Васу Филиповића**, директора чачанске ниже гимназије.

11. **Михаила Марковића**, директора нишке гимназије.

12. *Милоша Давидовића*, директора средњег државног гимназијског одељења у Београду.

13. *Кузмана Пашић*, директора ужицке реалке.

14. *Милована Маринковића*, директора шабачке ниже гимназије.

15. *Живка Поповића*, проф. београдске реалке.

16. *Стевана Ловчић*, проф. београдске гимназије.

17. *Миту Живковића*, проф. београдске гимназије.

18. д-ра *Милана Васића*, лекара окр. ђупријског.

19. *Филипа Видаковића*, учитеља у Београду.

20. *Јакова Големовића*, учитеља у Нишу.

АКТОМ МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

од 12. Новембра о.в. год.

Постављен је г. *Војислав Ј. Илић*, за коректора Управе државне штампарнице.

ПОСТАВЉЕЊА, ПРЕМЕШТАЈИ И РАЗРЕШЕЊА ОД ДУЖНОСТИ НАСТАВНИКА СРЕДЊИХ ШКОЛА.

Актом министра просвете и црквених послова

1. Постављени су:

у другој београдској гимназији:

г. *Миливоје Поповић*, свршени ђак Велике школе, за привременог предавача, 12. Новембра о.в. год.

у зајечарској гимназији:

г. *Владимир Малина*, предавач, за учитеља језика II. класе, 6. Новембра о.в. год.

у шабачкој гимназији:

г. *Милић Сретеновић*, професорски кандидат за предавача, 6. Новембра о.в. год.

у београдској реалци:

г. *Љубомир Јовановић*, свршени ђак Велике школе, за привременог предавача српске историје, а да предаје и у Учитељској школи општу историју, 6. Новембра о.в. год.

у београдској учитељској школи:

г. *Милош Влајковић*, свештеник, за хонорарног учитеља црквеног певања и правила у III. и IV. разреду, 3. Новембра о.в. год.

г. *Светозар Цветковић*, свештеник, за хонорарног учитеља црквеног певања и правила у I. и II. разреду, 3. Новембра о.в. г.

у нишкој учитељској школи:

г. *Богомиљ Свобода*, за хонорарног учитеља нотног певања и музике, 31. Октобра ове године.

у вишој женској школи:

г-ђца *Милица Степановићева*, помоћница у Вишој женској школи, за разредну учитељицу, 4. Новембра о.в. год.

г-ђца *Видосава Јовановићева*, учитељска приправница, за помоћницу, 4. Новембра ове године.

г-ђца *Христина Ристићева*, учитељска приправница, за помоћницу, 10. Новембра ове године.

у књажевачкој гимназијској реалци:

г. *Чедомиљ А. Петровић*, свршени ђак Велике школе, за предавача, 12. Новембра ове године.

У ЛОЗНИЧКОЈ ГИМНАЗИЈСКОЈ РЕАЛЦЕ:

г. *Павле Софрић*, професорски кандидат,
за предавача, 6. Новембра ов. год.

II Премештени су:

У НИШКУ ГИМНАЗИЈУ:

г-ђа *Јелена Дубурићка*, учитељица женског рада у лесковачкој нижој гимназији, за учитељицу женског рада, 6. Новембра ове год., по молби.

г. *Алекса Милосављевић*, хонорарни учитељ црквеног певања у I. и II. разреду, 31. Октобра ов. год.

У АЛЕКСИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г-ђца *Лепосава Димитријевићева*, учитељица женског рада у нишкој гимназији, за учитељицу женског рада, 6. Новембра ове год., по потреби.

III Разрешени су:

У БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ:

г. *Јован Марковић*, хонорарни учитељ црквеног певања у III. и IV. разреду 31. Октобра ов. год.

Постављења и разрешења од дужности управитеља основних школа

Актом министра просвете и црквених послова

Постављен је:

г. *Коста Г. Крстић*, за управитеља осн. школе у Прокуњу, 5. Новембра ове године.

Разрешен је:

г. *Панта Манојловић*, управитељ осн. школа у Прокуњу, 5. Новембра ове године.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа.

Актом министра просвете и црквених послова

I Постављени су:

У АЛЕКСИНАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Милева Петровићева*, учитељска приправница, за учитељицу I. и II. разреда женске школе у Бањи, 5. Новембра ов. год.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

г-ђца *Милева Јокићева*, учитељска приправница, за учитељицу II. разреда школе обрешке, 4. Новембра ов. год.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Радован Добросављевић*, ђак гимназије, за привременог учитеља школе у Сигама, 31. Октобра ов. год.

г-ђца *Даринка Ицковићева*, учитељска приправница, за привремену учитељицу II. разреда школе божевачке, 11. Новембра ове године.

г. *Драгомир М. Ђорђевић*, ђак гимназије, за привременог учитеља II. III. и IV. разреда школе смољничке, 11. Новембра ове године.

II Премештени су :

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Персида Стојковићева*, учитељица школе даросавске, у Кнежевац, 4. Новембра ов. год., по молби.

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Ана Пошовићка*, учитељица II. разреда женске школе лесковачке, окр. нишког, у II. одељење II. разреда мушке школе у Врави, 4. Новембра, ове године, по молби.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Живана Милићевићева*, учитељица I. разреда школе рабровачке, округа смедеревског, у I. разред школе милутовачке, 4. Новембра ов. год., по молби.

У КЊАЖЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Станка Бугарска*, учитељица II. одељења II. разреда женске школе нишке, у II. разред женске школе књажевачке, 9. Новембра ов. год., по молби.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Љубомир Миливојевић*, учитељ школе копљарске, у III. и IV. разред мушке школе у Аранђеловцу, 5. Новембра ов. г., по молби.

г-ђца *Анђелија Елаковићева*, учитељица III. разреда женске школе пиротске, у сва четири разреда женске школе рачанске, 7. Новембра ов. год., по потреби.

У КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Катарина Милосављевићева*, учитељица II. разреда школе александровачке, у I. одељење истог разреда, 31. Октобра, ове године.

г-ђца *Свасенија Матићева*, учитељица II. одељења I. разреда школе александровачке, у цео I. раз. исте школе, 31. Октобра ове године.

г-ђца *Јулијана Павловићка*, учитељица I. одељења I. разреда школе александровачке, у II. одељење II. разреда исте школе, 31. Октобра ов. год.

У НИШКОМ ОКРУГУ :

г. *Арон Костић*, учитељ III. и IV. р. школе у Лугавчини округа смедеревског, у I. II. и III. разред мушке нишке школе у Јагодин-Мали, 31. Октобра ове године, по молби.

г-ђца *Иконија Кандићева*, учитељица II. одељења II. разреда мушке школе врањске, у II. разред женске школе лесковачке, 4. Новембра ов. год., по потреби.

г-ђца *Драгиња Убавкићева*, учитељица II. разреда женске школе књажевачке у II. одељење II. разреда женске школе нишке, 9. Новембра ов. год., по молби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Михаило Стојановић*, заступник учитеља школе ситачке у Драговац, 31. Октобра ов. год., по молби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ :

г. *Михаило Стевановић*, учитељ II. III. и IV. разреда школе смољиначке, округа пожаревачког, у II. III. и IV. разред школе косјерићске, 11. Новембра ов. г., по молби.

III Разрешени су :

У ВРАЊСКОМ ОКРУГУ :

г. *Станко Јовановић*, привремени учитељ школе прибојске, 3. Нов. ов. год., по молби.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ :

г-ђца *Милева Мирковићка*, учитељица женске школе рачанске, 5. Новембра ов. г., по молби.

Умрла :

Драга Савићка, учитељица женског рада у алексиначкој нижој гимназији, преминула је 3. Новембра ов. год., у Београду.

РАСПИСИ

министра просвете и црквених послова

Свима старешинама средњих школа

У пракци се показало држање приватних часова по средњим школама од стране наставника, који сами у тим школама предају, као врло штетно и нецелиходно.

Поводом тим, што су многе жалбе долазиле министарству противу појединих наставника и што се почело и у самој штампи јавно протестовати противу злоупотреба појединих наставника, који су се бавили давањем приватних часова, нашао сам се побуђен по са слушању Главног Просветног Савета решити : да ни један наставник средњих школа не сме никакав школски предмет предавати ни једноме од ђака онога завода, у коме сам као наставник служи.

Ви ћете се старати, да се ова моја наредба у свему тачно врши.

Пбр. 13927.

13. Новембра 1887 год.,
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,

А. ВАСИЉЕВИЋ с. р.

**Свима окружним начелствима, управи
вароши Београда и Мајдан-Пека**

Чланом 5-им закона о основним школама прописано је, да се у основној школи могу употребљавати само оне књиге, које су на прописани начин од министра просвете одобрене. Учители и управитељи основних школа нису се тачно управљали по овоме пропису законском, него су пуштали у школе и препоручивали ђацима и такве учебнике, које

није прописао или одобрио министар просвете за основне школе. И ако је горњи пропис законски поштрен расписом министарским од 2-ог Децембра 1883-е год., Пбр. 12.783, ипак се и дан дањи не само пуштају, него и намећу ђацима књиге, које нити су државна издања, нити су одобрене од стране министра просвете, нити су пак потребне самим ђацима поред постојећих државних издања за исте предмете. Што је најгоре сами наставници често пута нагоне ђаке да оваке недопуштене књиге купују и да их морају имати, а за постављају оне прописане књиге, које сваки ваља да има.

Да би се овоме стало на пут, те да се родитељи ђачки не излажу трошковима око куповања књига, које нису прописане, препоручујем томе начелству, да најозбиљније нареди свима управитељима и учитељима осн. школа у томе округу ово : у основним школама обавезне су за ђаке као учебници само оне књиге, које је министар просвете одобрио и које су издање државне штампарије. Остале књиге, које поједини писци пишу за ђаке основних школа и које су приватна издања, нису обавезне, нити их ђаци морају куповати. Таке књиге могу набављати само они који хоће.

Ове се наредбе имају сви учители и учитељице строго придржавати и сваки ће лично бити одговоран, нарочито управитељи основних школа, ако се противу исте грешило буде.

Пбр. 13672.

2. Новембра 1887 год.,
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,

А. ВАСИЉЕВИЋ с. р.

Свима старешинама средњих школа

Расписом од 14. Јануара ов. год. Пбр. 458. наређено је „да сви предавачи и учитељи виших и средњих школа могу, а професори и суленти морају написати и послати министарству просвете и црквених послова бар по једно предавање своје у току сваке године, а с крајњим роком од 14. Јануара једне до 14. Јануара друге године“. Даље, да ће се „према онима, који не изврше на време ову наредбу, употребити строге мере“.

Одобравајући основну мисао ове наредбе која тежи покренути живљи развитак наше школске књижевности, ја нисам могао наћи за потребно, у самом интересу смишљености и успеха такога рада, одређивати и нарочите рокове, у којима ови радови морају бити свршени. И спрема тога, разрешавајући за сада наставнике средњих школа од нарочитих рокова који су им наложени горњим расписом, ја ћу очекивати од њих да они своје од појединих школских дужности слободно време употребе на користан и толико потребан рад на нашој још нејакој школој књижевности, и то било писањем и пошиљањем министарству појединих предавања, било обрађивањем своје струке у деловима или у целини.

Ову ћете одлуку саопштити свима наставницима те школе.

Пбр. 13660.

28. Октобра 1887 год.
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
А. ВАСИЉЕВИЋ с. р.

Регулисање права о испиту теоријском и практичном за сталне и привремене учитеље

Управитељ учитељске школе у Београду,
актом својим од 19-ог ов. м. Бр. 296, учинио

ми је представку, да се од стране министарства просвете регулишу стално неколика питања о правима учитеља и учитељица за полагање теоријског и практичног учитељског испита, при расправљању којих се неједнако до сада поступало. На основу ове представке ја сам нашао за умесно решити ова питања овако: Сваки ученик који сврши учитељску школу, а не положи учитељски испит, може бити постављен за привременог учитеља; и и чим положи учитељски испит, биће постављен за сталног учитеља. Ово исто важи и за ученице Више Женске Школе. Даље, ученици који сврше богословију или шест разреда гимназије, могу бити постављени за привремене учитеље без икаквог испита, и, ако не положе учитељски испит за четири године, а за то време покажу у практичном раду у школи успех добар, имају права да положе само *практични учитељски испит* по истеку четврте године, не полажући теоријски испит, и ако га положе, поставиће се за сталне. По себи се разуме, да свршени богослови, који положе учитељски испит, имају права да буду постављени одмах за сталне учитеље. Ко је мање школован, тај неће моћи ни постати учитељ, докле претходно не положи учитељски испит и тек после четири године успешнога рада, имаће права за практични учитељски испит. Учитељи или учитељице које су свршиле с добрим успехом учитељску школу у Сомбору, а нису тамо учитељовале, те ће бити дужне да положе само практични учитељски испит.

Пбр. 13524.

26. Октобра 1887 год.,
у Београду.

Министар
просвете и црквених послова,
А. ВАСИЉЕВИЋ с. р.

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК СССXLVI

20 Августа 1887 г. у Београду.

Били су: председник Ст. Д. Поповић; редовни чланови: др. Н. Ј. Петровић, Мих. Валтровић, Љуб. Новачевић, ванредни чланови: др. Љ. Недић, Бор. Тодоровић.

Деловођа и ванредни члан Савета Мил. Марковић.

I.

Прочитан и примљен 345 Записник Главног Просв. Савета.

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 18 ов. м. ПБр. 7528 којим се упућује Главном Просветном Савету сведоџба Љубомира Јовановића свр. ђака философског факултета Вел. Школе и пита се савет за мишљење о томе: да ли овај кандидат има прописну квалификацију за наставника средњих школа.

Савет је прегледао сведоџбу и нашао да г. Љубомир Јовановић има прописну квалификацију за наставника у средњим школама за предмете историско-филолошке.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 18 ов. м. ПБр. 7672 којим се упућује Главном Просветном Савету молба Добросава С. Ђорђевића ученика III р. ниже гимназије, у Смедереву, који моли да му се као сроднику бив. владике жичког пок. Вићентија одреди благодејање из фонда пок. владике, и позива се Савет да на основу тестаментa пок. владике и поднетих докумената реши: може ли се овај ученик примити за благодејанца поменутог фонда.

Савет је одлучио: да се овај предмет преда г. Бор. Тодоровићу, те да га он проучи и Савету реферирше.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 17 ов. м. ПБр. 7474 којим се упућује Савету молба г. Ђорђа II. Рокнића предавача александарске ниже гимназије заједно са сведоџбом о положеном професорском испиту у Прагу и позива се

Савет да изволи дати своје мишљење: да ли се према овакој сведоџби а с обзиром на закон о професорским испитима може молиоцу уважити овај испит на страни.

Савет је одлучио: да молилац г. Рокнић мора овде полагаати професорски испит онако како је то законом за полагање професорских испита прописано јер се по истом закону нико не може од испита ослободити нити су оваки случаји законом предвиђени.

V.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова ПБр. 9563 којим се упућују Савету документи и молба г. Радована Мицића, који моли да буде постављен за предавача у средњим школама.

Савет је прегледао сведоџбе овога кандидата и одлучио је: да се г. Радовану Мицићу на основу поднетих сведоџба не може признати квалификација за наставника средњих школа.

VI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и црквених послова ПБр. 9679 којим се упућује Савету на преглед и оцену књига „Грлица“ од г. Д. Путиковића учитеља, коју писац нуди министарству просвете на откуп ради поклањања ученицима основних школа.

Савет је одлучио: да се молба нишчева и дело упуते г. Свет. Вуловићу професору Вел. Школе на преглед и оцену.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК СССXLVII

28. Августа 1887. год. у Београду

Били су: председник Ст. Д. Поповић; редовни чланови: др. Ник. Ј. Петровић, Мих. Валтровић, Љуб. Новачевић, др. Мил. Јовановић; ванредни чланови: др. Љ. Недић, Бор. Тодоровић, Срета Ј. Стојковић и Ник. Поповић.

Деловођа и ванредни члан, Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен записник 346. састанка.

II

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 21 ов. мес. ПБр. 9674. којим се шаљу Главном Просветном Савету на преглед и оцену молба и документи г. Драгољуба Јовановића професора из Карансебеша и тражи се мишљење саветско о томе: има ли г. Јовановић прописну квалификацију за наставника средњих школа.

Савет је, прегледав документе молночеве одлучио: да г. Драгољуб Јовановић нема прописну квалификацију за наставника средњих школа.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 22. ов. м. ПБр. 9784. којим се шаље Савету на оцену молба г. Јована Панића, учитеља из Ђелија, који моли да му се у сталне године учитељске службе уважи и оно време, које је провео као учитељ у Босни.

Савет је одлучио: да се умоли г. Љуб. Ковачевић, да молбу и документе г. Панићеве прегледа и Савету о томе реферирше.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова, којим се шаљу Главном Просветном Савету молба и документи г. Светозара Поповића из Чортановца, који моли за место предавача у средњим школама, и тражи се мишљење Саветско о томе: има ли овај кандидат прописну квалификацију за наставника средњих школа.

Савет је прегледао молбу и документе молночеве, па је одлучио: да г. Светозар Поповић има прописну квалификацију за наставника у средњим школама, а ако би хтео постати учитељ језика или вештина, имао би предходно да положи испит.

V.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 24 ов. м. ПБр. 9910., којим се тражи мишљење Саветско о томе: да ли г. Миливоје Ј. Поповић, свршени ђак Филозофског факултета вел. школе на основу

поднете сведоџбе, има прописну квалификацију за наставника у средњим школама.

Савет је одлучио: да г. Миливоје Ј. Поповић има прописну квалификацију за наставника средњих школа и то за групу историско — филозофских предмета,

VI.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 28. ов. м. ПБр. 10.350. којим се шаље Савету на оцену сведоџба г. Милића Сретеновића, који је свршио природно-математички одсек Филозофског факултета вел. школе и моли да буде постављен за предавача у средњим школама.

Савет је прегледао сведоџбу и одлучио: да г. Милић Сретеновић, има прописну квалификацију за наставника средњих школа, и то за природно-математичке предмете.

VII.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 25 ов. м. ПБр. 9.904.: којим се шаље Савету на оцену дело: „Вешти учитељ француског језика“ од г. Андрије Матића, и тражи се мишљење Саветско о томе: може ли се ова књига по молби пишчевој откупити и за коју би се целъ могла употребити.

Савет је одлучио: да се дело ово упути г. Жив. Поповићу, професору београдске реалке, да га он прегледа и оцени и Савету о вредности и употреби истога реферирше.

VIII.

Продужен је претрес наставнога плана за средње школе и на реду је било то, да се одреди број часова математици.

Са осам противу два гласа одлучено је: да се целој математичкој групи да у класичкој гимназији 40 часова недељно.

С овим је састанак закључен.

САСТАНАК СССХLVIII

2. Септембра 1887 године у Београду

Били су: председник Ст. Д. Поповић; редовни чланови: М. Валтровић, Љуб. Ковачевић; ванредни чланови др. Љуб. Недић, Бор. Тодоровић, Ср. Ј. Стојковић. Деловођа и ванредни члан Мил. Марковић.

I

Прочитан је и примљен Записник 347-ог Састанка.

II

Прочитан је реферат г. Јов. Миодраговића професора, о књигама: „Немачка Веубанка“ од г. Владимира Малине и „Граматика Немачког Језика“ од г. Стеве Чутурила.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Пре неколико месеци поднео ми је г. Живојин Симић деловођа Главног Просв. Савета дела: *Граматiku Немачког Језика* од г. Стеве Чутурила, први и други део и *Немачку Веубанку* од г. Владимира Малине, да о њима дам Савету своје мишљење: могу ли се оне као ручне књиге ђачке употребити у нашим средњим школама? Ја сам ове књиге тек сада прегледао и част ми је поднети Савету о њима своје мишљење.

Чим сам видео ова два дела, одма ми се наметнуло једно наше врло важно чисто народно питање. Биће познато и Главном Просветном Савету и свима нама како немачка култура и немачки језик потискује наш елемент све више и прети му, да временом с њим не буде оно исто што је с њим било на Елби и око реке Шпреве? Вековима је потискивао немачки елемент наш словенски живаљ тамо, док није за последња три века тако ускорио свој утицај, да негдашњих неколико милиона словенских Лужичана данас једва броје око сто иљада! Са културом неизбежно иде и језик немачки и јачи утицаји њина. Код наше слабе културе далеко јача немачка култура данас се јако шири на исток, у нашу средину, на наше огњиште, у наше срце, и угушује у клици и оно што ми и почнемо. С њом нагло иде и ширење немачкога језика. Да је неко пребројао само пре десетак година колико се немачки језик говорио и колико је Немаца било у Србији, па да то види данас, он би нашао огромну разлику и кроз пет шест деценија, кроз један век, два, шта може бити од нашега народнога елемента? Да ми не стигнемо Лужичане?

Код овога озбиљнога питања намеће нам се друго, опет врло озбиљно: да ли ми, нашим „Учитељима немачког језика“, „Олепдорфима“, „Вежбаоницама немачким“, „Граматикама немачког језика“ итд., не *потапомажемо* ово понемчавање, ово ширење њипога упулаза а потискивање нашега елемента? Да не би било у интересу нашем, националном, кад би ми, можда, из свих наших програма школских *избрисали* овај језик па га заменили другим којим, мање опасним? — Признајемо, да би ова мера, поред остале навале, била врло недовољна те да очувамо наш народни опстанак. Али је опет она толико важна, да је вредно о њој да се мисли и води рачуна. Доста је, што не можемо да се *одбранимо* од навале; не морамо јој још ићи на руку. Преко школа немачки се језик шири у масу нашега народа, и чини, да Немац боље може проћи са својом културом кроз целу Србију и да немачки језик постаје све више језик саобраћајни, језик владајући при сваком послу око онога где се с њима долази у додир. А ти послови постају све многостручнији. Изгледа, да ће чисто српски елемент и српски језик кроз неколико деценија бити само у клисурама и неприступним местима, а сва богатија, штомија и равнија места бити *преплаћена* немштином, која се у нашој рођеној земљи споразумева с нама својим рођеним језиком. Наше би школе онда одиста чиниле услугу „потребама“, али никако народноме опстанку.

Према овоме општем гледишту моме Гл. Просв. Савет може мислити да сам ја противан поднесеним књижицама. Не. Оне су обе израђене врло добро, и ја би их препоручио министарству за намењену потребу, а нарочито г. Малинину, која је израђена најмарљивије и сасвим поштно. Оне су обе по изради боље од данашњег „Немачкога Вуквара“ који се употребљује у нашим средњим школама.

Но оне ни једна нису израђене према наставном програму. Наставним програмом за Немачки језик прописана је књига „Немачка Граматика, по Трауту од Ст. Д. Поповића“ за сва четири нижа разреда гимназије и по њима је и програм израђен. Ако бисмо дакле њих усвојили, ми бисмо морали да мењамо сам програм, а ако оставимо програм, онда не можемо, према њему, примити ни једно од поднесених дела.

Но прописана Немачка Граматика по Трауту претпоставља Буквар. Данас се учи Немачки Буквар од г. Ст. В. Поповића из Новог Сада. И г. Чутурилов први део и г. Малинин садрже, поред осталогa граматичкога материјала, и букварски део, и по моме нахођењу оба су боље израђена од њега. По томе, место данашњег Буквара могло би се много корисније употребити први део г. Чутурилов или г. Малинин.

Сад је питање, да ли министарство да откупи које од ова два дела, или да дозволи да се по њима може предавати, па да писци сами продају ?

Моје је мишљење да министарство не откупљује ни једно од ових дела, него да дозволи, да се наставници место досадашњег Буквара од г. Ст. В. Поповића могу служити и овим делима, дотле, докле се год не изради дело, које ће садржавати само оно, што у Траута нема, то јест, букварски део.

Главном Просветном Савету

14. Августа 1885. г.

Београд.

Понизан

Ј. Миодраговић

Прочитан је реферат г. Момчида Иванића професора о истим књигама и тај реферат гласи :

Главном Просветном Савету

Тек при крају Маја ове године поуздано сам дознао од садашњег деловође Главног Просветног Савета, да сам и ја одређен за референта : прво, о *Немачкој Веџбионици* или *Теоретично-практичној Граматици Немачког језика, I. део (за I. разред средњих школа)* саставио Владимир Малина професор класичне филологије и Немачког језика. Београд трговачка штампарија 1884. г. ; и друго — о *Граматици Немачког језика. По Маку превео и прерадио Стево Чутурило I. и II. део. Панчево 1884. г. Наклада књижаре Браће Јовановића.*

Како потреба, коју тежи да подмири нарочито прва од ове две, школе намењене, књиге, још до сад није подмирена : сматрам за дужност, да се одазовем молби Главног Просветног Савета, и да дам своје мишљење о тој књизи ; јер Немачку Читанку за I. разред, коју је написао Мита Живковић, Главни

Просветни Савет није примио за школку књигу, а садашњи *Немачки Буквар* не одговара најновијем програму, који је усвојио Главни Просветни Савет.

I.

Немачка Веџбионица подељена је на два одсека. У првом одсеку у главном се говори о словима и гласовима немачкога језика, а у другом су нека правила о облицима и реченицама. На послетку долази *Немачко-српски речник*. Регистра нема.

Да бих што тачније приказао ову књигу Главном Просветном Савету, ја ћу у кратко казати садржину поменутих одсека.

Одсек први подељен је на девет одељака : у I. су (1—15. стр.) рукописна и штампана *мала* готска слова и поједине речи за веџбање у читању ; у II. поред малих налазе се и *велика* готска слова, а уз то иду и *речи за учење на памет* и кратке *реченице* за превођење с немачког на српски (стр. 16—32.) ; у III. су особине у изговору неких сугласника ; у IV. су кратки самогласници испред удво-стручених сугласника ; у V. дуљење самогласника ; у VI. су латинска слова ; у VII. веџбање у изговору неких речи ; у VIII. су скупљена правила немачких гласова, а у IX. чланци за читање.

Одсек други има седам одељака : у I. је о подмету и прироку, личној заменици у I. надежу, садашњем времену, реченици у упитном облику и одрицању ; у II. прирок као и у предњем одсеку, а подмет именица у једнини, род именица, члан и именице сва три рода у I. надежу једнине ; у III. подмет као у предња два одељка, а прирок је придев. спона глагол *sein* у садашњем времену, упитни облик и одрицање за оваке реченице, и о придевима, који се изводе наставцима *n, en, er* од именичких основа, које значе грађу ; у IV. подмет као и у предњим одељцима, а прирок именица са неодређеним чланом, а уз то заменице *dies, das* и *es* као подмет и *kein, keine, kein* пред именичким прироком ; у V. „реченице (?) у прошлом времену“, о јакој и слабој промени, *haben* у садашњем времену, ред речи у реченицама са глаголским прироком у прошлом времену ; VI. о будућем времену, *werden* у садашњем, а у VII. о заповедном начину.

Већ из овако приказане садржине ове

књиге види се, да она не одговара најновијем програму за немачки језик у I. разреду средњих школа, који је усвојио Главни Просветни Савет. И ако у овој књизи има и онога, што се тим програмом тражи, и много више, опет за то опазих, да нема све о изговору слогова и речи. Најновији програм тражи, да се у I. разреду научи правилно читати, да се сазнаду основи правописа, и врло мало граматике. Истина и у овој се књизи особита пажња поклања читању: цео I. и II. одељак *првога одсека*, од 1. до 32. стране, бави се о том. Али у начину, на који се учи читању, јесте грешка и ове „Веџбаовнице“, као и свих досадашњих „Немачких Буквара“ за српске гимназије и реалке; јер се и у овој „Веџбаовници“, више него и у садашњем „Немачком Буквару“, учи читању таким лаганим и обилазним путем, као да та књига није намењена I. разреду српске средње — већ I. разреду основне школе, где деца тек почињу читати. Тој грешци лако је наћи извора: све су те књиге у главном копије буквара за I. разред немачке основне школе.

У II. одељку *првога одсека* покрај главнога циља, познавања великих готских слова, истиче се јоште: учење на памет немачких речи и превођење кратких реченица са немачкога на српски. Како те реченице нису ништа друго, већ састављање претходних појединих речи у реченице — нема места реченицама: последњој у чл. 2., трећој и четвртој у чл. 5., у којима се употребљене именице Hunger, Durst, Tisch и Topf не налазе у истом облику, првом падежу, у ком су у претходним речима за учење на памет, већ у четвртом падежу, а како то може бити и бива није напред објашњено.

У одељку IX. *првога одсека*, чланцима за читање, првој песмици, Mein Steckenpferd (стр. 47.), долази два пута једна реч, која скоро једнако гласи са српском речју врло саблажљива значења. О том се најбоље може уверити, кад се прочита та песма на поменутој страни. Па као што је та песма, са те речи, неумесно употребљена у књизи намењеној српској школи, тако је целом садржином својом неумесно употребљена прича *Taus und Birke*, у којој се казује какве дражи има за децу Christbaum; али је писац ове књиге смео с ума, да те дражи може имати Christbaum само

за децу, којој је познат овај обичај, а великој већини српске деце он ће бити неразумљив.

У одељку II. *Другога одсека* неразумљиво је правило, у којем се говори о значењу одређенога члана, где се вели, да „изриче да је нам лице или ствар, уз коју стоји, већ икако позната, па стало познанство само у томе*“, да се је лице или ствар у говору пре навела“, стр. 62. —

На српски језик писац је иначе довољно пазио. Приметих само грешке у овоме: предходни (м. претходни), стр. 39.45., *чутљиво*: самогласник *a* изговара се једва *чутљиво**, *неразграњена* реченица (м. *неразграната*), стр. 57., *госпоја* стр. 63. (м. *госпођа*), *млети* стр. 81. (м. *млетн*), *прилежни* стр. 82.

Упознавши Главни Просветни Савет са свим оним, што мислим, да треба да зна о овој књизи, моје је мишљење: да ова књига оваква, каква је сад, не може бити примљена за школску књигу.

II

О *Граматичи Немачког језика*, коју је превео и прерадио Стево Чутурило, доста би било само да речем, да је Главни Просветни Савет већ примио за школску књигу Немачку Граматику од Мите Живковића, па према томе, док се не види подесност те граматике за наше средње школе, неће моћи бити речи: да ли друга која да се прими? — Али све и да није Живковићева Граматика примљена за школску књигу, не бих Главном Просветном Савету препоручио ову Граматику за исту сврху из разлога, које сам већ неколико пута имао прилике и части да искажем и министарству просвете — о Чварковићевој Немачкој Граматици и Главном Просветном Савету — о прештампавачу Траутове Немачке Граматике и у комисији за стални програм из Немачког Језика, и које су разлоге исказивали и дотични предавачи у разним приликама. Најглавнији је између тих разлога, што ни ова Граматика, као ни Траутова, није систематски написана, ма да сам писац у предговору каже, да: „ову граматику одликује особина, што њен практичан дио, примјери, није протежиран и развијен на штету теоретичког, то јест лексикалне и граматичке јој стране“. Али и она је у главном писана на

*.) Ове речи ја истичем.

основи Олендорфове методе, којој је главни задатак, да привикне своје ученике конверзацији дотичнога језика. Међу тим задатак је учењу немачке граматике у српским средњим школама, да ученици темељно познаду тај језик, да би се могли што поузданије служити немачком, нарочито научном, литературом; а немачка конверзација не само да није потребна великом делу наше интелгенције, коју нам спремају наше средње школе, већ на против, по мојем најдубљем уверењу, патриотска нам дужност налаже, да радимо на том, да имамо све мање и мање интелгенције, која „говори немачки“. За француски, као интернационални конверзациони језик, то правило не важи у толикој мери; не важи ни с тога, што нам од француза не прети никаква национална политична опасност. А како у том погледу стојимо према Немцима најбоље нам казује културна и политична историја словенских народа у опште и Срба на по се.

Из свега овога излази: да Главни Просветни Савет не може примити ову књигу за школску.

Главном Просветном Савету понизни
27. Августа 1887. год.
У Београду.

Момчило Јваница

професор крагујевачке гимназије

Савет је саслушавши мишљење оба г. г. референта, одлучио: да се због изнетих мана у реферату а с обзиром и на то, што је престала потреба да се сада ове књиге употребљују, ни једна од поменутих књига не може примити као школска књига.

Референтима је одређен хонорар свакоме по педесет (50) динара.

III

Саслушан је усмен реферат г. Љубе Ковачевића и г. Николе Поповића о уважењу година учитељске службе г-ђе Јелисавете Стојићеве учитељице, које ја ова провела као учитељица у старој Србији.

Пошто су молитељчини документи исправни то је Савет на основу мишљења г. г. референта одлучио: да се г-ђи Јелисавети Стојићеве учитељици у Николичеву, уваже у године сталне учитељске службе, четири године које је провела у Старој Србији.

IV

Саслушан је усмен реферат г. Љубе Ковачевића и Николе Поповића по молби г-ђе Анке Узелац, која је молила да јој се у сталне године учитељске службе уважи оно време, које је провела као учитељица у Шибенику у Босни.

С погледом на то: што је у Шибенику била учитељица у приватној школи и што су јој сведошце о учитељевању у Босни нетачне, то је Савет одлучио: да се г-ђи Анки Узелац учитељици из Ваљева не могу уважити у сталне године учитељске службе оне године које је ван Србије у учитељству провела.

V

Саслушан је реферат г. Љубе Ковачевића и Николе Поповића по молби г. Милана Бошњакчића учитеља из Шапца, који је молио да му се у године сталне учитељске службе уважи оно време, које је као учитељ у Аустро-угарској провео.

Савет је саслушавши мишљење г. г. референта и узев у обзир то, да су молитељчини документи неуредни; а поред овога узев у обзир и јасан пропис члана 57 тачке 4. закона о основним школама, где се говори о уважењу година учитељске службе у оваквим случајима. — одлучио: да се г. Милану Бошњакчићу, учитељу из Шапца, не могу уважити у године учитељске службе оне године које је провео као учитељ у Аустро-Угарској.

VI

Продужен је претрес наставнога плана за гимназије, и Савет је математичку групу којој је на прошлом састанку одредио 40 часова недељно распоредио по разредима овако: у I. и II. р. по 5 часова (аритметика и геометриско цртање); у III. р. 4. часа аритметике; у IV. р. 4 часа алгебре; у V. р. 6 часова, 3 за алгебру и 3 за геометрију; у VI. и VII. р. тако исто по 6 часова (три за алгебру и три за геометрију); и у VIII. р. 4 часа за геометрију. Свега дакле за математичку групу 40 часова недељно.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК СССХLIX

9. Септембра 1887 г. у Београду.

Били су: председник Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Мих. Валтровић, Ђ. Козарац, Љуб. Ковачевић, ванредни чланови: др. Љ. Неђић, Владимир Карић, Бор. Тодоровић, Ср. Ј. Стојковић и Никола Поповић.

Деловођа и ванредни члан Савета Мил. Марковић.

I.

Прочитан је и примљен записник 348-ог састанка.

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 7. ов. мес. ПБр. 10602 којим се упућују Главном Просветном Савету на оцену молба и документи г. др. Милана Савића, пређ. професора новосадске гимназије и тражи се мишљење Саветско о томе: има ли г. Савић прописну квалификацију за наставника средњих школа и за коју групу наука.

Савет је, размотрив документе г. Савића одлучио: да г. Милан Савић, има прописну квалификацију за наставника средњих школа и то за предмете историјско-филолошке групе.

III.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 5. ов. м. ПБр. 10.955. којим се шаље Главном Просветном Савету сведоџбаг. Михајила Р. Живковића, свршеног ђака филозофског факултета, и тражи се од Савета да оцени: има ли г. Живковић прописану квалификацију за наставника средњих школа и за које предмете.

Савет је прегледао сведоџбу и одлучио да г. Михајило Р. Живковић, који је свршио природно-математички одсек Вел. Школе, има прописану квалификацију за наставника средњих школа и то за групу природно-математичких предмета.

IV.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 2. ов. м. ПБр. 10.082. којим се доставља Главном Просветном Савету молба г. Радована Мицића сврш. филозофа, који објашњава своје школовање и своје документе и моли, да му Савет призна квалификацију за наставника средњих школа, и позива се Савет, да ову молбу узме у призрење и да му достави мишљење о томе: да ли се на основу објашњења у овој г. Мицићевој молби може истоме признати квалификација за наставника средњих школа или

ће Савет остати при првашњој својој одлуци по којој није могао г. Мицићу признати квалификацију.

Савет проучивши молбу г. Мицића, одлучио је: да остаје при својој првашњој одлуци, по којој се не може признати квалификација г. Радовану Мицићу.

V.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 3. ов. м. ПБр. 10.833. о држању приватних часова по средњим школама од стране наставника истих школа.

Савет је после подужега разговора о овоме питању одлучио; да се ово питање упути на проучавање и мишљење г. г. дру. Ник. Ј. Петровићу и Мил. Марковићу.

VI.

Отпочет је претрес наставнога плана, сталнога и привременога, за учитељску школу на основу измене закона о учитељској школи, по којој иста траје три године.

Известилац комисије г. Љуба Ковачевић читао је стални наставни план, и пошто претрес истога није довршен у овој седници саветској, то је остављено, да се утврђени целокупни наставни план, кад буде у идућој седници довршен, изнесе у идућем записнику.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК СССL.

11. Септембра 1887 год. у Београду

Били су: председник Ст. Д. Поповић, редовни чланови: др. Н. Ј. Петровић, Мих. Валтровић, Ђ. Козарац, Љуб. Ковачевић; ванредни чланови: др. Љуб. Неђић, Н. Црногорац, Ж. Поповић, В. Карић, Бор. Тодоровић, Ср. Ј. Стојковић и Никола Поповић.

Деловођа и ванредни члан Савета Мил. Марковић.

I.

Прочитан је и примљен записник 349-ог састанка.

II.

Прочитано је писмо г. министра просвете и цркв. послова од 9. ов. м. ПБр. 11.056. којим се шаљу Главном Просветном Савету на оцену и мишљење молба и документи г. Павла Јовановића учитеља из Пирота, који моли, да му се у сталне године учитељске службе уважи оно време, које је као учитељ провео у Аустро-Угарској.

Савет је одлучио да се молба и документи г. Павла Јовановића упути г. г. Љ. Ковачевићу и Ник. Поповићу, да их они прегледају и Савету реферишу.

III.

Прочитан је реферат г. Дим. Нешића професора Вел. Школе о другом и трећем делу Геометрије: „Стереометрија“ и „Тригонометрија“ од г. Сретена Ј. Стојковића, професора Београдске Гимназије.

Тај реферат гласи:

Главном Просветном Савету

Још прошле године добио сам на преглед и оцену Стереометрију и Тригонометрију Г. Срете Стојковића, професора београд. гимназије. Моји послови допустили су ми тек пре кратког времена, да их прегледам и оценим.

Оба поменута дела и урађена су добро и према прописаном програму. По неке исправке, које сам г. писцу предложио он је усвојио и унео још док су дела код мене била. Зато узимам слободу препоручити Главном Просветном Савету оба дела, да се могу о државном трошку штампати.

10 Септембра 1887 год.
у Београду

Дим. НЕШИЋ
професор Велике Школе.

Савет је усвојио стручно мишљење г. референта и одлучио: да се „Стереометрија“, и „Тригонометрија“ од г. Ср. Ј. Стојковића професора Београд. гимназије, приме и о државном трошку штампају за потребу школску. Писац да се хонорише за труд са сто (100.) динара од штампана табака.

Референту је одређен хонорар сто (100.) динара.

IV.

Продужен је и довршен претрес сталног наставног плана за учитељску школу, који је удешен према изменама закона о учитељској школи, према којима течај учења у учитељској школи траје три године.

Како је наставни план претресан и у прошлој седници, на остао недовршен, то се износи овде у целости.

Известилац комисије г. Љуб. Ковачевић прочитао је наставни план у целости онакав какав је примила комисија.

Начелне дебате није ни било, него се при-

ступило одмах специјалном утврђењу и распореду наставних предмета и броју часова из истих. Тако:

1. За науку Хришћанску утврђено је, да се учи у I. р. са 3. и у III. р. са 2. часа.

2. За српски језик и књижевност утврђено је: да буде у I. II. и III. разреду по три часа.

3. За земљопис одлучен је да буде заступљен са 3. часа у I. р. а поред овога, на предлог г. Карића, са 7 противу 3 гласа одлучено је, да место наслова „Земљопис“ у наставном плану, буде овакав назив овог предмета: Физички земљопис и политички земљопис српске земље с балканским полуостровом.

4. За општу историју утврђено је: да се учи са по 4 часа недељно и то у I. II. разреду.

5. Зоологија и Ботаника дато је три часа недељно и да се уче у I. р. и то Зоологија првог а Ботаника другог течаја.

6. За физику решено је: да се учи у I. р. са три часа недељно.

7. За хемију с минералогском утврђено је: да се учи у II. р. са 4 часа недељно. Осим овога, за овај предмет решено је, да носи овакав назив у наставном плану: „Хемија с Минералогском и Хемијском Технологијом.“

8. Рачун с основима геометрије. Овој групи било је одређено у наставном плану комисије 4 часа недељно и то да се учи у I. разреду. Али после подуже дебате, савет је већином гласова за ову групу овако решио: да се у I. р. учи рачун са три часа недељно, а у II. р. да се учи геометрија са 2 часа недељно. Поред овога на предлог г. Карића, одлучено је; да се место назива „геометрија“ или „практична геометрија“ усвоји други опредељењени назив, те је тако усвојена редакција г. Срете Ј. Стојковића, за овај предмет, која овако гласи. „Геометријски основи са премеравањем.“

9. Хигијена. Овоме је предмету дато 2 часа и учи се у III. разреду.

10. Српска Историја. Утврђено је да се учи у III. р. са три часа недељно.

11. Психологија и Логика. Одлучено је: да се учи у II. р. са 4 часа недељно.

12. Педагогика (Теорија). Одлучено је: да се учи у II. р. са 7 часова недељно.

13. Историја Педагогије. За овај предмет утврђено је, да се учи у III. р. са 3 часа недељно.

14. Пољска Привреда. Одлучено је: да се у III. р. са 3 часа недељно. По предлогу г. Карића усвојено је: да се назив „Пољска Привреда“ замени називом. „Практични пољопривредни радови“ и да се у одлуку саветску изреком стави то, како се при предавању привреде има обратити пажња самоме раду у природи.

15. Школски рад. Известилац г. Ковачевић напомиње да је школски рад некада имао 10 па и 12 часова, а сада му је дато 8 часова недељно у III. разреду.

Г. Карић тражи више часова за овај предмет, пошто је он понајглавнији за ђаке учитељске школе.

Г. Ковачевић вели: да се број часова школскоме раду може повећати само тако, ако би се неки предмети изоставили, који се већ уче у гимназији па би се завело полагање пријамног испита из тих предмета, те се тако ти предмети не би по други пут учили у учитељској школи и на тај би се начин добило више часова за друге предмете.

Председник Савета Ст. Д. Поповић узима реч и каже, да полагање пријамног испита при ступању у учитељску школу није нова мисао, јер је то већ један пут заведено било на се доцније опет одустало. Он наводи пример спрему и писменост ђака, који су свршили пет разреда гимназије, читајући као доказ за потврду свога мишљења у Савету молбу једнога ђака, који је свршио V. раз. гимназије, из које се очито види крајње незнање најелементарнијих ствари из српског језика. Према овоме он изводи закључак, да се ни један предмет из наставног плана изоставити не може, пошто се бар најглавнији предмети морају још један пут прећи и утврдити у учитељској школи. Што се тиче овога броја часова (8), који је одређен за школски рад, и он мисли да је занста то мало, и желео би да буде најмање 10. часова ако није могуће 12.; али је немогуће радити једноме наставнику са толиким бројем часова. По његовим мишљењу, једини је излаз, да се да више часова овоме предмету тај, да се овај предмет да двојци наставника и онда би могао бити и мањи број часова.

Г. Карић тражи, да, у случају ако се школски рад подели на два наставника, да онда свакоме треба дати по 8. часова.

Г. др. Ник. Ј. Петровић говори и тврди да се фактичка корист од школскога рада састоји у великом броју часова. Он вели, да све зависи од наставника, да ли он уме довољно критички да обрати онај сахат практичнога школскога рада те да се ученици њиме занста користе. Он у своме говору повлачи паралелу, како се предаје школски ред у немачким учитељским школама, и како опет у педагошким академским селимаријама (Јена, Лејпциг). Он вели да у академским семинаријама има врло практичнога рада али се то тако обради де се том приликом изнесу најважније тачке из методике тога предмета и то је права корист, коју ученици могу имати од школскога рада.

После ових говора, Савет је одлучио: да се школскоме раду да осам (8) часова недељно у III. р. али тако, да за школски рад буде увек два наставника, чим број ђака пређе преко 30.

16. Црквено певање. По комисијском предлогу, овоме је предмету дато 9. часова свега и то по 3. часа у сваком разреду.

Г. др. Ник. Ј. Петровић тражи да се број часова за овај предмет смањи, и да се у свакоме разреду да по два часа.

Са 9 противу 1 гласа одлучено је; да се црквено певање учи у сва три разреда са по три часа недељно.

17. Нотно певање. У нацрту комисијском дато је овоме предмету по два часа за сваки разред.

Г. Карић тражи, да се нотно певање изостави, па да се само учи музика и то изреком да виолина. Он брани ово своје гледиште разлозима.

Г. Бор. Б. Тодоровић доказује, како се мора учити и вокална (певање) и инструментална (виолина) музика и како једно без другога не иде, нити једно од овога двога може изостати. Он каже, да је и самим наставним програмом прописано, да се у вишој основној школи предају неки основи вокалне музике, те према томе не може се нотно певање никако изоставити из наставнога плана учитељске школе.

После ових говора, формулисана су три предлога: један, по коме ваља овоме предмету дати по 2 часа недељно у сваком разреду; други, по коме би требало овај пред-

мет да се предаје са по 3 часа недељно у сваком разреду и да му буде назив: музика вокална и инструментална и трећи: по коме би ваљало изоставити из наставнога плана потно певање, па учити само музику.

Са већином гласова Савет је одлучио: да се овоме предмету да овакав назив: Музика (виолина) са потним певањем, и да се учи у сваком разреду са по 3 часа недељно.

18. Цртање (с краснописом). Овоме предмету дато је у наставном плану комисије по два часа недељно и учи се у I. II. разреду.

Неки чланови траже, да се цртању да већи број часова.

Гласањем 7. противу 4. одлучено је да се цртању да два часа недељно и да се овај предмет учи у I. и II. раз. с тим да назив овоме предмету буде у наставном плану овакав: Слободно цртање с природе с нарочитим погледом на перспективу.

19 Војно вежбање и гимнастика. Овоме је предмету одређено 2 часа у сваком разреду.

20. Руски језик. Овоме је предмету било одређено у наставном плану комисијском по 2 часа недељно за сваки разред. После дужег објашњења и дебата о томе, да ли да се учи руски или немачки језик, формулисана су три предлога, и то:

I. Предлог комисије, да се учи руски језик са по 2 часа недељно у сваком разреду.

II. Предлог г. Ст. Д. Поповића, да се место руског језика учи немачки и то факултативно али тако да се ученик мора изјаснити одмах при ступању у школу: хоће ли учити језик или не. Ко пристане да га учи, мора га учити кроз све три године и за њега је обавезан предмет; и

III. Предлог г. К. Црногорца, да се ни један страни језик не учи у учитељској школи.

Гласањем је одлучено: да се учи немачки језик са по 2 часа у сваком разреду и то онако како је формулисан предлог под „II“.

С тим је састанак закључен.

ИЗВЕШТАЈИ НАДЗОРНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА

ЗА ШКОЛСКУ 1886-87. ГОДИНУ

VII.

Г. Јакова Големовића, о школама у срезу темнићском округа јагодинскога.

Из поднесеног прегледа оцена наставничких Господин је Министар видео, да је општи резултат оцена у срезу темнићском врло добар, како у раду наставничком и успеху дечијем, тако и у раду и чистоти свију прегледаних школа.

Истина да је прошла школска година унела у ову доста тегоба, с којима су се наставници морали борити, међу којима је најважнија та, што су неспремна деца прелазила из млађих у старије разреде, ну, ваља да и важност овогодишње оцене, за коју се раније сазпало да ће вредети за две године, учинила је, да се у већини школа осетило врло велики труд, који је био уложен, да се надокнади оно изгубљено време у прошлој школској години. Нема сумње да ревностан

непрекидан рад стоји међу првим условима за напредак у свакоме послу, па је и у школи од врло велике вредности, но пред њим, свакојако, иде вештина и потпуно разумевање самога посла, па тек обоје удружени, поред осталих услова, дају онакве резултате, какви се данас желе и очекују од основне школе. Ну такве су школе савршенство коме српска основна школа само тежи, али је толико од њега изостала, да ће требати још доста времена и велике пажње, и од самих наставника и о људи, који дају тон целокупној настави, па да школски надзорник могне у своје извештају казати; „школе су нам врло добре“. Излази, дакле, да је и ова оцена, којом сам ја оценио школе срезе темнићског, релативна, и да је одмерена не мерилом модерне пе-

дагогије, већ оним, што је створено стицајем свију околности што су до сад на школу утицале. Има, дакле, и поред ове оцене да се много што шта примети и раду наставника школских, а и осталим условима од којих напредак школски зависи. Те замјерке и недостаци, што сам их у овој ревизији запазио најбоље се огледају на појединим наставним предметима, за то ћу бити слободан, да их тим редом и изнесем.

Да почнем, дакле, предмет по предмет :

I. Наука хришћанска. По програму се тражи, да се из овога предмета изуче све главније ствари из Светога Писма, и да поред тога овај предмет буде и центар за васпитну страну у основној школи. Од онога првога дела по нешто се у школи и изучи, нарочито оне лакше ствари, што су дошле у најстарији разред, али по нижим се разредима она грађа, што је за њих одређена, врло невестно удешава према добу дечијем. Ја, на прилику, нисам ни у једној школи видео разлику у животопису Светога Саве у I-ом и у IV-ом разреду, што се количине материјала тиче, и начина којим је то деци казивано. Разлика је само та што дете првога разреда грдне муке стане, док честим понављањем не научи оно што му се из тога казује, и што у више случајева не разуме ништа од онога што на испиту прича. У I-ом се разреду исто тако прича Рођење Христово, као што ће се у каквој великој Свештеној историји наћи : и Август Кесар, и Цар Ирод, и Витлејем и Назарет, заједно са свима именима и ситницама, казују се у I-ом разреду онако исто детаљно, као што се казују и у IV-ом, а на рачун се тога изоставе сви они лепо обичаји, што се о Божићу код Срба извршују и који би за децу врло занимљиви били. Ја мислим да су писци програма на друкчију грађу мислили, кад су то исто оставили и за IV-ти разред, и да би, по томе, све те ствари у првом разр. требало или са свим

изоставити, или их тако упростити, да оне буду приступачне децици у седмој години.

Она главнија половина : да религија утиче на васпитну страну у основној школи, врло је занемарена. То се најбоље види по III-ћем и II-ом разреду, у које је ушла грађа за ту цел најподеснија. У више се школа исприча данас прича о Сејачу или Милостивом Самарјанину тако монотонно и без икаквог осећања, да се по томе јасно види, како она није оставила никаква трага на души детињој. У осталом, то се у већини прича не може лако ни постићи, кад се оне саме за себе деци казују. Тек кад би се пре њих испричале по две три приче из обичног живота, у којих је морал истоветан, тек би се тада Христова прича могла добро разумети и послужити као какав свети ауторитет младој души детињој.

Још се више може приговорити учењу живота светаца у II-ом разреду. Учебник, који је за ово написан, врло је неподесан, из истог оног узрока, што га мало час поменух : ови су животописи врло тешко написани, те их деца не разумеју. Многи опет наставници гледају на учебник као на оракул, и мисле да од њега не могу ни за длаку одступити, те се, због тога, механизам најјаче испољио у II-ом разреду на овоме месту. Мишљења сам, дакле, да би требало ову грађу упростити, и надам се, да би тада успех из овога предмета био бољи : животи би се светаца боље разумели и морални би утицај њихов, у том случају, био без сумње знатнији, а овако, како се данас ради, не би се могло ничим правдати.

Учила каквих за овај предмет нисам ни у једној школи нашао : карте Палестине нема ни једна школа, а нигде нема ни слика библијских, које би помогле изучавању овог предмета, јер би се за њих могли лепо везивати различити догађаји из Светога Писма, који се у основној школи изучавају.

II. *Српски Језик*. Ако се одвоји грамати­ка од читања и писања, онда би се могло рећи, да се у овом предмету онажа неки напредак: логично и естетично читање узима мах, и данас су ретке школе у којима се уз читање пева, а да се не води никакав рачун од онога што се чита. Али и то што се данас постизава далеко је од тога да се може назвати логичним и естетичним читањем у оном смислу, што те речи у педагогији значе. У III-ем и IV-ом разреду наставнике прав­дају за овај недостатак саме читанке, које су за овај посао врло неподесне, јер се ве­ћина чланака не може, без великог напора, казивати својим речима. У првом се опет разреду учврстило погрешно мишљење, да ученици на крају године треба сваки чла­нак из читанчице да и брзо и лепо читају. Ово су мишљење, како ми се чини, унели у школу господа ревизори, те су наставници принуђени, да се греше о по­ступност, која је у овом разреду особито нужна. Да би остало што више времена на то, да се онај меха­низам шчитавања што боље утврди, настав­ници су принуђени изоставити цео онај први део програма, по коме треба водити раз­говор о различитим предметима и о појединим речима на које се читањем наилази. Они, дакле, хитају да на двоје на троје пређу преко Буквара на Читанчицу, и тако зане­марују логично читање на оном месту где је оно најглавније. А тиме се ништа особито не постизава, јер и у школи у којој се ус­пело да се читанчица врло брзо чита, успех је несигуран, јер се до њега није дошло при­родним путем, већ честим понављањем, и по томе, ма да дете брзо чита своју читанчицу, у другој књизи једва сло­гове сроче. Осим тога, због оваквог рада и хитања, настава постаје мр­ска и досадна баш онде, где би требала да је блага и омиљена. Кад се о­воме дода још и то, да је техничка изра­да данашњег Буквара његова најслабија страна, јер шчитавање оних ситних, сле­пљених и јако

нагнутих рукописних писмена, јако дражи очи детиње, онда неће бити претерано ако се каже, да је овај предмет права тортура за ону нејаку дечицу.

Но *граматика* је мало што кренула на­пред. У многим се школама она предаје онако исто суво и досадно, као што се и пре 20 година предавала, ма да су данашње окол­ности за њу много угодније. Многи настав­ници и сами не стоје чврсто у овом предмету, а примену њену на основну школу знају само ретки изузеци. У бољим се школама уме да одреди врста речи, погоди се, истина неси­гурније, и надеж у имена и време у глагола али употреба тих облика у говору ретко је где примењивана. Наравно због тога чим дете остави школу и уђе у обичан живот, оно нема никакве вајде од свију оних тешких дефини­ција којима изобилује свака граматика.

Господину је Министру позната дијалек­тичка разлика измеђ говора у округу јаго­динском и књижевног језика нашег, и за то­лико година, откад школе постоје, још се не осећа никакав утицај школин на живи говор народни. Ја мислим да то долази највише од тога, што се у нашим школама уче многе граматичке дефиниције и правила без икакве практичне примене, — учи се граматика ради саме граматике. Ја сам у том погледу пре­поручивао, да наставници из овога среза, или и из целог округа, на каквом заједничком скупу, избележе све разлике измеђ књижевног језика и говора народног, па да после, при предавању, обратe на та места нарочиту на­жњу. Ово би се, мислим, могло лако изводити, јер тих неправилности нема у овоме срезу у оној мери у којој има у источнијим краје­вима наше отаџбине. Понајглавније разлике сам сам опазио. Тако се на прилику шести надеж у неких именица и заменица говори с наставком *ем* и у ним случајевима, где би по правилу требало да је наставак *ом*. Седми се надеж редовно замењује четвртим. Именице III-ће врсте имају у III-ћем надежу

јединице наставак е место и. Именице су се IV-те врсте изједначиле у неким падежима. с именицама I-ве врсте. Поређење је придева неправилно: Припадање се не казује другим већ трећим падежом. Личне се заменице неправилно мењају, а и неки су глаголески облици општењени. Кад би се дакле на овај начин све до ситница избележило и у школи реченицама утврдило, нема сумње да би се у живом говору утицај релативно брзо опазио.

Због тога мислим, да би много боље било кад би се у I-ом и II-ом разреду сав онај програм из граматике изоставио, па да се место тога препоручи наставницима да на ухо уче децу правилном гозору, а на систематисање би остало довољно времена у трећем и четвртном разреду.

Писање. Откад су нови прописи уведени у школу, опажа се у писању приличан напредак, а у школама, у којима се на писање повише пажње обраћало, оно је врло лепо и уједначено. Ну има и таквих школа, где се још не разумеју оне попречне црте, које казују колики треба да је нагиб писмена, те је због тога свако слово неједнако нагнуто и писање ружно. На више су ми се места жалили учитељи да у прописима оскудевају и немају на време свију бројева, због тога мислим, да не би било рђаво, кад би сваки сеоски школски одбор набавио довољну количину прописа новцем из своје касе, па да их преда учитељу, а учитељ би кад затреба деци давао и наплаћивао, па тим новцем измиривао касу школску. Може бити да би то добро било и за оне сиротне ученике, које је школска каса дужна помагати, јер би тако сигурније до те помоћи долазили.

Декламовање. Чудновато је, да већина учитеља не рачуна декламовање као део српског језика већ га и данас једнако сматра као испитну свечаност. Ја то изводим отуда што ни у једној школи нисам нашао да једну декламацију знају више од неколико ученика. За тај се случај обично спрема по два три

најбоља ђака који обично монотонно читају по каку песмицу без икаквог разумевања и осећања. По негде се покушавало да се покретима искаже и неко осећање, али тада се види само смешна гестикалација која присутне на смех дражи, и ако је често садржина врло трагична. Међу тим декламовање би могло бити од велике вредности за естетично читање и за језик у опште, а особито у оним местима где је акценат погрешан. Поред тога оно би врло згодно послужило и за механично памћење, које је у осталим предметима из школе све више и више прогнано.

Од учила за српски језик виђао сам неке штице, које не одговарају намењеној цели. Писмарице са сточићем, и засебним писменима биле би много боље, и кад би се њима лепо манипулисало, читање би у првом разреду био врло лак и занимљив предмет.

III. Словенски језик. Успех је из овога предмета прилично постигнут. У III-ћем разреду, где је читање највише са српском садржином, читање је доста добро, но у IV-ом већ иде теже. Осим тога текет је објашњаван само у најбољим школама. Неки наставници не знају ни сами садржину прочитаног чланка а нису се ни сетили, да у преводу Светога Писма нађу ону исту садржину.

Не може се одрицати, да би лепо било, кад би сваки будући грађанин српски који кроз основну школу прође, могао стеченим знањем из словенског језика, разумети црквено богослужење, и кад би основна школа могла, без великог напрезања, толико успети, онда би овај предмет доиста био од вредности у основној школи. Али ни у најбољој се школи не може толико постигнути, и пошто се знање из словенског језика нема где на другом месту у животу употребити, то се и оно, што се у школи научи из овога предмета, у брзо заборави, и сав труд, што се око тога утроши, савршено пропада. Међу тим то се време откидало од оних предмета који имају много више практичне примене у

животу, те је успех из њих морао бити у толико слабији. Ја мислим да оно местимично читање апостола не би могао бити јак разлог да се овај предмет и даље у школи задржи, и да ће прва ревизија данашњег претрпаног програма школског овај предмет сасвим из основне школе искључити и предати га гимназији, да га са старословенским језиком уче она деца, којој ће за научно изучавање српског језика требати.

IV. Рачун. Ма да се рачунске операције у већини школа доста добро врше, опет се у логичном рачунању ретко где опажа напредак. Мало је школа где се радња множења а нарочито деобе, потпуно разуме, а у свима се осталим школама све то врши потпуно механички. Због тога се при раду на више места осећа несигурност при дељењу, и покушава се, да се прво јединице деле; или ако се отпочне правилно, често се у количнику погрешно нижу јединице на место стотина или хиљада. Но још је већа замерка, што се заборавља, да голе рачунске операције још нису рачун. Умети нешто помножити и поделити, а не знати *кад* и *за што* треба употребити једно или друго, већ просто нагађати, и често једно другим замењивати, значи толико исто, колико и не знати рачунаги. Комбиновани су задаци по школама права реткост, па где се и по који појави, он или је напред спремљен, или га наставник више реши по ученик. Она, дакле, страна рачунања, која развија логично мишљење, одвише је занемарена и сведена је у многим школама на просто *нагађање*. Усмено рачунање осваја у нижим а писмено у вишим разредима, и то је потпуно правилно, но неправилно је то, што се на више места разуме, да се под заокруженим бројевима разумеју чисте стотине или хиљаде, те је за то усмено рачунање промашило циљ за коју је уведено. Рачуни су у свима школама задају са стварним примерима, но у њима ретко где има довољно разноврсности. На неким местима да нема

јабука и ораха не би се могао никакав задатак задати. Метарске мере слабо улазе у задатке, а и иначе се слабо изучавају. Подела метра врло је несигурна и није никаква реткост, да се десиметар замени милиметром или сантиметар десиметром; а да се дужина тих појединих делова цртањем или иначе, ма и приближно, на памет престаи, то се није вежбало ни у једној школи.

Чудновато је да се неки наставници још нису откннули оне ружне навике, да се спремљеним задацима на испиту продуцирају; а још је чудноватије то, што они мисле, да се то на испиту не примећује. У једној ми се школи десио овакав случај: Наставник задаје детету из III-њег разреда овакав задатак: „Била су три звона. У првом се не зна колико је било ока —“ Ја одмах по задатку познам да су то оне једначине, за које треба много напора и у старијим разредима, па да дете лено појми ту врсту рачунања, и да га дете у III-њем разреду није могло разумети, па посумњам да не буде задатак спремљен; одмах замолим наставника да задатак прекине па се сам обратим детету с питањем: „— А колико је било тешко друго звоно“? Дете одмах рече један број. Ја на ново запитам за треће звоно, и дете одмах рече и за треће и за сва три укупно!

Мени се чини, да раду и успеху из рачуна највише то смета, што се не иде у почетку лагано и поступно, већ се одмах почиње рачунати са свима бројевима, до којих се програмом тражи. Јер чиме би се другим могло објаснити то, што се у првом разреду редовно зашиње на питању: „Колико је 7 динара и 5 динара;“ или „колико је на 3 места по 4 куглице“? Чини ми се, кад на сваки број у I-ом разреду пада више од десет дана, да би се лаганим и поступним радом могли лако учврстити сви бројни односи од 1 до 20. То, што рекох за први, вреди у главном, и за старије разреде, и да се из овог предмета у брзо осети велики успех,

не би требало ништа више, до то, да сваки наставник савесно рукује рачуницом, која је као ручна књига за учитеље написана, и оним малим, које деца као учебници служе.

Рачуналке имају нижи разреди, но колико су оне у употреби биле нисам могао тачно оценити.

V. Земљопис. Настава из Земљописа још није дошла на правилно становиште. У школама се, истина, изучи нешто од оног скелета географског, што је програмом прописан, но то је знање толико везано за карту, да се дете без ње не уме правилно оријентовати. Ограничити округ или државу на карти, прочитати и показати планину или реку, мислим да није никакво географско знање, кад се све то без карте не може погодити, па и у контури нацртати. По свима се школама онака тај исти недостатак — цртање карата. До душе има повише школа, у којима су бољи ученици по нешто *коширали* с карте, али су се само у трима деца вежбала да сама, без прегледа, на табли нацртају округ јагодински, и да у њему одреде положаје појединих географских тачака. Овакав рад односи, истина, нешто више времена, али је и то истина, да тако добијено знање има тек неке вредности за практични живот. Кад сам год запитао, ма и најбољег ученика, да без карте погоди округе око округа алексиначког или крагујевачког, или што год друго те врсте, никад нисам могао добити потпун одговор, а то је најбољи знак, да деца никад довољно и дубоко не посматрају карту, кад с ње те ствари изучавају; а кад би се, ма и најпростијим, контурним цртањем, на школској табли изучавао округ по округ, или држава по држава, деца би приморана била да боље загледају све оно, што на школској карти има нацртано, и успех би морао бити довољан. Наравно за такво предавање ваља да је најпре сам учитељ на чисто са оним стварима, што ваља деци да покаже. Осим тога слабо је по школама у обичају поређење

округа и држава, те за то и оно што се из Земљописа научи, лабаво је у свести повезано и знање врло површно.

Према програму у другом разреду ваља изучити место и околину, и тако спремити децу, да у III-ћем разреду могу одмах наставити учење целе отаџбине. У том се, дакле, разреду тражи, да ученици добију прве основе за Географију и да разумеју све главније појмове, који им у III-ћем разреду за изучавање Србије требају. Али то се ретко у којој школи постиже. Цртање сам околине само у једној јединој школи видео, а и она грађа, што је у програму прилично детаљно изређана, врло се разноврсно употребљује. Ја мислим да би нужно било израдити онај материјал у неколико предавања, па то одштампати у „Просветном Гласнику“, да послужи за образац свима наставницима другог разреда. Тиме би се постигло то, што би наставник видео, шта се разуме под свима оним насловима, што се у програму помињу, и у којој их мери ваља деци казивати. После тога, надам се, не би се на испиту слушала питања и одговори, који ни по чем не личе на припрему из Земљописа.

Екскурсије по околини ради овога предмета нису чињене, а то је такође велики недостатак у предавању из овога предмета.

Прописаних карата имају све школе, сем карте српских земаља, које још немамо израђене. Поред данашње Карте Србије требало би израдити још једну, у којој би се истакле крупније и важније ствари, што се у школи уче, налик на карту, коју је данашња заменила, па тек да се по том пређе на ову савршенију и потпунију.

VI. Историја. У неподељеним троразредним и четвороразредним школама за историју се може рећи, да је потпуно пропала. У место историје у тим се школама виђају само по неки фрагменти њени, који се врло натегнуто и несигурно причају. Историјски је ред, код појединих историјских догађаја,

тако лабаво повезан, да се мора непрестано питањима изазивати. Исто је тако и хронологија потпуно уништена, те се ни по вековима не умеју одвојити не само личности, но чак ни цели периоди историјски. Часлав, Немања, Душан, Карађорђе, то су све код деце или сувременици, или су хронолошки сасвим испреметани.

Програм из историје није ни у једној школи потпуно пређен, нити је, на послетку и могућно правилно обрадити онолику грађу за годину дана, поред толиких других ствари. Наставници га, због тога, сами скраћују, и отуда се појављује та незгода, што се често важније партије изостављају на место других, које би се могле с мање штете изоставити. Тако неки су бирали по програму крупније и важније ствари, други су изостављали жупанско доба и историју Босне и Зете, а неки су ишли редом и једва дошли до нове историје. Дабогме, да је онда смешно видети, како се у школи зна да прича о жупану Чаславу, а за Душана се казује да је био син Бодинов, или видети идентификована Милоша Обилића са Кнезом Милошем!

Нужно је, врло је нужно, да се програм из овога предмета скрати, и да се у њему оставе само важније и крупније ствари, а осим тога потребно би било да се што пре напише учебник, који би, поред других добрих страна, још и уједначио наставу историјску, по свима школама. Остане ли и даље овако, онда се на историју у основној школи не може ни мало рачунати.

Учила из овог предмета нема по школама. Само су се бољи наставници служили картом, а од историјских сам слика само по негде виђао онај табло српских владалаца, што га је Чортановић израдио, но у њему су слике мале и за наставу врло неподесне. Много би боље било да се изради један повећи албум свију историјских личности, од прилике онакв, како су израђене слике Неманића.

Осим тога добро би било израдити и хро-

нолошке таблице, било уз учебник овога предмета, кад се написао буде, или, што је још боље, на засебној карти, која би о школеском зиду висила.

VII. Јестаственица. Овај је предмет сведен на сам скелет. Осим голог описа, који је често врло површан и нетачан, у већини школа нема ништа више. Причица, које би утврђивале поједине карактерне знаке код животиња, готово нигде нема, нити је код домаће стоке заступљено храњење и неговање, које би за наше опало сточарство много више вредело од оног досадног описа, да крава има четири ноге и мачка бркове. Исто тако није чињено ни поређење код појединих животиња, нити је извођен систем зоолошких класа, већ је свака животиња потпуно засебно изучавана.

У минералогiji се сви минерали уче махом на памет, и тај метод, да се речима у школи учи јестаственица, овладао је по школама овога среза.

Осим Шрајберових слика других никаквих учила нема за овај предмет. Па и оне су и врло скупе и неударне. Мислим да би боље било од сад набављати слике само оних животиња које се у школи уче. Оне би биле и јеттиније и слике веће, а уз то би биле и згодније за предавање, јер је код њих на једној табли нацртана само по једна животиња, те остале не би одвраћале пажњу дечију. Уз ове слике (Lehman-Laitman-ове) иду и анатомске карте, којих нема ни једна школа у овоме срезу, већ све што се из тога дела зоологије учи, прима се на веру и слабо се шта разуме.

Ни једна школа нема ни најнужнију минералогску збирку, по томе се види, какав је могао бити успех из овога предмета. Врло би добро било, да се такве збирчице за сваку школу набаве оним путем, којим су метарске мере набављене, а из ботанике да сваки наставник сам уреди по један хербаријум такође од оних биљака, које се у основној школи предају.

VIII. Цртање. Цртање је новина у нашој основној школи, и за ове две три године може се рећи да није још ни почето. У свима се школама засад само по нешто шара, и то без икакве поступности и увек једно исто. Отуда су и они цртежи изједначени у првом и у четвртом разреду. Многи наставници и сами натежу с цртањем, али је поред тога врло важно и то, што још досад није израђена прегледаоница, која би обухватила програм из цртања у свима разредима. Оваку цртанку могао би олако израдити какав цртач у друштву с једним педагогом, и она би, без сумње, упутила цртање на правилнији пут.

Она друга, наравно, важнија страна — цртање с природе, много је тежа, те ће се с њоме морати још дуго натезати. Цртање с природе тражи много вештине, а особито у најстаријим разредима где наставник ваља да зна бар најглавније ствари из перспективе, а за то у целој нашој литератури нема ни једног популарног дела.

Стигмографске цртанке државна ће штампара без сумње израдити за нову школску годину, и ако се оне удесе по бројевима, онако, као што су прописи удешени, онда би на корицама сваке могли бити нацртани они предмети, који ће се у школи цртати, и у том случају цртанке би могле заменити прегледаоницу, која се онда не би могла засебно израђивати.

IX. Гимнастика. Ни гимнастика се не може да одомаћи по нашим школама. И за чудо је како се рђаво и неправилно појима њен значај. Многи наставници мисле да гимнастика треба да *научи* дете, како се окреће глава на леву и на десну страну, и како се савија и опружа шака, и да се дете *извешти* да чини све оне покрете, који се програмом траже. Разуме се, кад се гимнастика тако акробатски појима, онда је цео рад само иронија на овај предмет. У место редовнога рада, коме је задатак да чврстића мишиће, и да разноврним покретима хармонијски развија цело

тело, гимнастика се у основној школи *учи*; а како су они први покрети, без гимнастичких справа, врло лаки, то се овај предмет *научи* за два три дана преко године, и деца буду готова да положе испит. Неки опет, и ако разумеју значај њен, немају времена за такав рад, већ су, због претрпаности програма, принуђени да од гимнастике откидају часове за друге предмете, у толико пре, што се на испиту гледа на гимнастику као на врло споредан предмет.

Гимнастичких справа нема ни једна школа, само што сам у две школе видео ногаре и предмете врло примитивно отесане и удешене више за људе но за децу, а гимнастика је без њих непотпуна и половна.

Обрешки учитељ, г. Атанасије Ристић, показао ми је врло леп сламни шенир, што су му га деца у школи испледа, и то ме је уверило, да би се зимњи часови овога предмета, кад и онако локала за гимнастику нема, могли врло корисно заменити каквим лаким ручним радом, који би се, у почетку, покушаја ради, могао сматрати као саставни део гимнастике.

X. Певање. Певање је свуда у једном гласу, и извођено је како где, негде с прилично хармоније, а негде тако, да тешко заслужује тај назив. Једне исте песме певају се различитим мелодијама у различитим школама, јер су по неки наставници својевољно одређивали мелодију песми. Тако се, на прилику, у неким школама, пева песма: „*лети чела малена*“ исто онако, као што се пева светосавска химна „*ускликнимо с љубављу*“. Осим тога мени се чини да су многе песме у нижим разредима сувише монотоне и с врло дугачким тактом, те не изазивају ни онај интерес, који се јавља код песама у којих је такат бржи и мотиви веселији. После тога певање треба учити онако исто поступно, као што се и музика учи. По томе мислим, да би требало оне песме што у програм улазе, да су с неким планом компоноване, а не да

се готове мелодије узимају. Ту би се поступност врло лако извела, и такав би се систем песама почињао скалом *C*, а завршио с песмама у којих су варијације врло разнолике. Сам текст мислим да не би ни мало сметао таквом удешавању.

Нотног певања нема у овоме срезу, а мислим да га скоро неће ни бити, јер наставници нити имају времена за њега, нити сами разумеју ноте; а на крај краја, нотно је певање за нашег сељака раскош, која не би нимало хармонисала са целим животом његовим.

Прегледавши овако наставне предмете, да прегледам и остале, споредније услове, који су за напредак школе од утицаја.

Администрација се води различито. Бољи учитељи су и у томе први, а нејезеке се ту најбоље познају. Примера ради да наведем један карактеристичан случај, на који сам у једној школи наишао. Невероватно је, али ја сам наишао на једнога наставника, који је целе године у школи радио, и кад сам затражио уписни протокол, он ми га је изнео чиста, те сам сам с председником школског одбора увео децу у протокол. У тој истој школи није вођен ни дневник школски, већ је наставник „памтио“ изостанке и оцене дечије, а место прозивнице поднео ми је прозивницу с малог испита, пошто је оцене израдио. Списак кажњених ученика није такође водио, и у опште није пера у мастило умакао преко целе године. Но то је само један случај. Остали су водили дневнике школске, којим би се могло замерити што је врло неспретан, те одузима много времена при прозивању. Осим тога врло је тешко, да не кажем немогуће, бити савестан при давању оцена свима ученицима, сваког месеца из сваког предмета. Чини ми се да би много боље било, кад би се те оцене за пет месеца давале. Списак кажњених ученика постао је гола форма, јер се не разуме значај његов. Кад би се у школи одиста водио рачун од сваке изречене и извршене казни, и кад би се водио за то, да

се наставник у изрицању казне не огрешни о поступност и правичност, онда би овај списак био о испиту цун дечијих имена, а преко године учитељу диван компас и за наставу и за морално поправљање. Али кад наставник о томе не води никакав рачун, већ још у Августу месецу изређа све дозвољене и недозвољене казне, онда је списак кажњених ученика потпуно илузоран, онда је оно што и јесте у основној школи — гола форма, која се пред испит удеси. Списак кажњених ученика иде дакле оним истим путем, којим је ишао и његов брат — дневник рада школског. Уписан протокол не одговара дневнику школском, за то би га требало изменити и с њиме у склад довести.

И ако установа школског одбора, мало по мало, прелази у голу форму, јер председници не извршују одлуке одборске, опет је закон о казнима имао довољно успеха. Данас нема више по школама оних прекомерних изостанка ђачких, који су до сад тако јако кочили успех у основним школама, већ се може рећи да деца доста уредно школу посеђују. Има, истина, и данас свака школа по два три ученика, која нису никако у школу долазила, но то су највише такви случајеви, који се могу потпуно правдати. Према упутству Господина Министра ја сам ослобођавао оне, који су имали довољно законског оправдања. Па и поред њих има још доста изостанака ђачких, али се бар број њихов све више и више смањује, нарочито у оним школама, где су казне уредније вршене. Највише има изостанака у оним школама, где су председници били нетачни у вршењу одборских одлука, и где су се наставници место извесница служили оним другим путевима — кажњавањем родитеља дечијих на одборским седницама, које у таким случајевима обично немају успеха. Дете, на прилику, изостане од школе. Учитель чека седницу одборску па на њој јави те изостанке и одбор изриче осуду родитељу дечијем. Но она се не изврши, а у брзо за

њом долази друга, два пут увећана. Председник не изврши ни ту другу, и одлуке се само нижу једна по једна, у којима казне ојачавају све више и више. Но дете се у школу не враћа, а ако се, случајно, и врати, родитељи му мисле да се тако може и други пут, и заустављају дете, кад им било за какву ствар затреба. Па и кад се председник одлучи да изврши изречене казне, он зове једнога по једнога родитеља и саопштава им, да по тужби учитеља има да плати 60 или 80 динара за то, што му дете није никако или неуредно у школу долазило. Због такве нетачности порађа се мржња и на школу и на учитеља, а добити нема никакве. Ја мислим да су такве осуде и незаконите, јер тек после саопштене прве осуде увиђа се, да ли је казна имала утицаја на кажњенога, па ако није она се тек по том ојачава, јер се може десити и такав случај, да родитељ и не зна да му дете неуредно у школу иде. За школу су опет сасвим некорисне, јер или никако не враћају дете у школу, или ако га и врате, оно обично за ту школску годину пропада. А материјална корист, која отуда школској каси притиче, не може се сматрати као добит, јер би, у том случају, школа стала на врло несолідно земљиште, и изашло би да су казни школи цељ а не средство за уредно посећивање школе. Међу тим свега тога не би било кад би се после првога изостанка помоћу пандура или другог којег лица дете у школу доводило, сем ако изостанку није узрок болест или друго што, што би изостанак правдати могло.

Учебници. Уз излагање успеха у наставним предметима, ја сам местимице помињао и учебнике школске. Овде да кажем о њима у опште, о утицају њихову на саму наставу.

Трећа учитељска скупштина донела је на једној својој седници, о учебницима у основној школи оваку одлуку: „Добри би се учебници, у старијим разредима, према нашим школским приликама, могли у основној школи

е коришћу употребити“. О правилности овога мишљења ја сам се, приликом ове ревизије, потпуно уверио. Овом сам приликом видео употребу учебника и у старијим и у млађим разредима, виђао сам их и у рукама бољних и лошијих наставника, и наново сам се уверио, да су добри учебници у старијим разредима наставнику од велике помоћи, не зато да ученици што год из њих науче, већ да оно научено у свести одржавају. На тај начин учебници штеде учитељу много и труда и времена, што се троши око честог понављања један пут научене ствари. Они су сем тога добри и за то, што привикавају ученике читању, а из њих се још види и квалитет и квантитет грађе, коју треба деци казивати. У том је погледу велика штета, што још није израђен најважнији учебник, за историју српскога народа. У нижим су разредима учебници само од штете, јер они највише подржавају мехавизам, који се почео губити у нашој основној школи, и за то их бољи наставници нису никако ни употребљавали.

Што се тиче израде данашњих учебника, који су за основну школу одобрени, могло би се највише замерити читанкама III-ћег и IV-ог разреда, због неподесне садржине; Барићеву Земљопису, због тешкоће слога, којим је написан, а због истог узрока и учебнику из Науке Хришћанске за II-ги разред О Празницима. За Буквар сам напред казао, да му је технична израда највећа махна, и да би их све требало у том смислу што пре поправити. „Граматичица“ од Живојина Симића за I-ви и II-ги разред могла би само учитељу бити од користи, да нема потпуније за целу основну школу, а за децу није ни од какве користи. Њу би, по томе, требало из школе искључити.

О училима сам говорио уз наставне предмете, и помињао оне, које би требало набавити. Господин Министар ће из тога видети, у чем поједине школе оскудевају, а

што се набавке њихове тиче, могао бих рећи, да у највише случајева набавка учила зависи од самога учитеља. Врло су ретки случајеви да школски одбор баш неће да набави оно, без чега школа не може да буде, а биће повише случајева, где су учила због неупотребе постала непотребни намештај школски.

Школске су књижнице непотпуне, ну ја мислим, да број књига у књижници не утиче увек на напредак у школи. Ако је књига доиста права потреба учитељева, и школска ће књижница бити потпунија, и имаће своју праву вредност, али од какве ће вајде бити књижница онеме, који није прочитао ни учебник, којим се у школи служи? Ја нисам само на један случај наишао, где наставник поред учебника предаје граматiku са свима погрешкама и терминима оних старих граматика, и из тога сам закључио, да наставник није ни један пут прочитао учебник из тога предмета. По моме мишљењу, таквом наставнику не би било вајде, ни кад би се цела народна библиотека у његово село преселила.

Школске су зграде у овоме срезу, изузев две три, које се још могу употребити, све старе и за школе неудесне. То је Господину Министру познато још из ранијих ревизорских извештаја, у којима су оне тачно, свака за себе описиване. На више се места мисли на подизање нове зграде, али од идеје до нове школе пролази обично много времена. Са грађењем школа иде упоредо и извођење обавезне наставе, јер док се не подигну простране зграде, неће се моћи ни примати у школу прописани број деце, која су за школовање доспела. Локали су већ и за идућу школску годину на многим местима тесни, а у будуће ће се то све више и више осећати, за то мислим, да не би требало ни у једном месту дозволити да се зида школска зграда са једном учионицом.

Намештај је школски по свима школама сувише скроман, а клупе су свуда ружне и за рад неудесне. Клуна новијег система нема

ни у једној школи, а има их и таквих, које ни за шта нису, до да се за гориво употребе. Томе ће без сумње бити главни узроци ти, што су клупе скупе, а нема ни мајстора, који би их умели лепо и солидно направити. Последњи распис Господина Министра ваља да ће припомоћи, да се школе и добрим клупама снабду.

Продужна школа. У целом темнићском срезу има само једна једина продужна школа, а по осталим местима нису досад отворане, због недовољног броја ученика. По овој једној врло је тешко оценити, да ли су продужне школе од истинске користи за ону децу, која их посећују. Јер су се у овој школи стекле све сретне околности: у њој су радила три наставника, од којих су два одлична учитеља; деца су сва из једнога села и сва седе код својих кећа, а нису расејана, као варошка, по различитим занатима, због тога сам и наишао у њој онакав успех, који би ишао у прилог мишљењу, да се продужне школе и даље задрже. Кад би се програм школски свео на то да продужна школа утврђује и одржава ону писменост, што је основна школа даје, онда би оваке продужне школе имале смисла, јер су и деца у оним годинама, кад су за науку много пријемљивија. Но школе, у којима ради само један наставник, мислим да не служе ни чем другом, до да прекомерно оптерете учитеља и да редовну школу што више упропасте.

* * *

Ето, Господине Министре, слике основне школе у срезу темнићском онакве, какву сам је ја добио приликом ове ревизије. У њој су, истина, слабије стране јаче осветљене, да се лакше и недостаци њени оназе, како би се правилније и поправка предузети могла. Из ње ће Господин Министар видети, да је највећа махна њена та, што је знање, које се кроз школу у живот уноси, половно, и баш због тога се све оно што се у школи и научи у брзо заборави, те тиме школа пре-

машује цел ради које је. Васпитна страна, која је, у осталом, резултанта успеха у појединим наставним предметима, и још многих других спољних и унутарњих узрока, такође не даје оно, што се од школе у том погледу очекује, због чега се може у скоро дочекати праведан прекор, да школа не накнађује све оне жртве које се на њу чине, и да је напредак њен, и ако га има, сувише спор. Ситније поправке, које би требало продужети, ја сам наглашава местимице у овом извештају, а сад, на завршетку, бићу слободан да кажем крупније узроке овоме застоју у напредовању наше основне школе.

Без сумње је на првоме месту сам наставник. Модерна школа тражи и модерног учитеља; а наше је учитељство некако чудно рекрутовано из врло различитих просветних завода и са најразличнијим способностима. У самоме срезу темпићком има учитеља из учитељске школе и богословије, има их и застарелих који предају у сва четири разреда, а сами признају, да не знају шта су то надежи; има учитељица са Више Женске Школе са свршеним и несвршеним курсом, а и таквих које сем основне школе нису ништа више училе. Тако шаренило способности школских радника, не даје никаква јемства за правилни напредак основне школе, и по моме мишљењу, док се у школи не виде људи, који свој посао потпуно разумеју, дотле ће сваки ревизорски извештај пунити табаке недостацима школским. А за то има пута. У место да се учитељске школе спајају, правилније би било да се оне развију и професорским снагама попуне, да из сваке учитељске школе излази годишње бар по 30 *добро спремих* учитељских кандидата. Број женскиња наставница све више и више расте, и, вољно и нехотице, настава прелази у женске руке, јер у самоме овоме срезу, где нема ни једне женске школе, половина је женскиња наставница! Мислим да би овоме требало да има негде границе. А пошто је женскиње у свему изједначено за-

коном са учитељима, мислим да би требало учинити, да се и у способности с њима изједначе. Данашњу Вишу Женску Школу требало би дакле тако преустројити, да се она у последњим годинама потпуно подигне на ступањ учитељске школе. Кад би се на тај начин сваке године добило по стотину, које мушких које женских, добро спремих кандидата наставничких, онда не би имало потребе, да се за учитеље примају људи са врло сумњивим способностима, а без икакве педагошке спреме.

Но добро спремином наставнику ваља дати и довољно времена, да оно знање које се у школи пресади, постане стално и да у животу буде доиста од истинске вредности. А наша четвороразредна школа с једним наставником, и са данашњим програмом школским, не даје онолико времена колико је потребно, те по томе и најбоља учитељска снага бива у њој само мученик заједно са децом коју васпитава. Према закону о основним школама, свака ће четвороразредна основна школа у скоро имати у најмању руку, бар стотину ученика. Очекивати сад, да ту стотину ђака учи и изучи један наставник, било би сувише илузорно. Четвороразредне основне школе с једним наставником, требало би, дакле, са свим укинути, но ако се, због ма којих узрока, оне морају и даље задржати, онда би их боље било свести на троразредне школе, и за њих написати засебан програм, којем би била главна задаћа, да даје писменост и поред ње најнужнија знања, која су за живот потребна.

На послетку долази *програма школски*. Данашњи је школски програм копиран са модерних европских школа, а услови за њега нису ни у колико створени. Ја сам местимице у овом извештају напомињао она места, у којима се претрпаност његова најјаче огледа, а таквих места има повише у многим предметима и у свима разредима. Од ове претрпаности пате и учитељ и деца, и ревизија,

коју би требало над програмом у брзо извршити, донела би несумњиве користи, јер би се оно што остане могло увек и свршити и добро утврдити. Остане ли и даље овако,

онда ће настава и даље бити непрестано бледа, исто онако, као што су и лица у деце основних школа.

М Е С Е Ч Н И   И З В Е Ш Т А Ј

о метеоролошким посматрањима провизорне опсерваторије

П Р И Т И С А К   В А З Д У Ш Н И

месеца Септембра 1887. год. у Београду, сведен на 0°

ДАТУМ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ	1 САТ	4 САТА	7 САТИ	10 САТИ
	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПРЕ П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.	ПО П.
1	746,98	747,14	747,01	746,48	745,88	746,46	748,34
2	747,88	749,42	749,57	749,35	749,15	749,62	750,20
3	751,71	751,88	753,00	752,03	751,96	751,93	752,28
4	752,28	752,18	752,33	751,91	750,95	750,98	751,10
5	751,35	752,05	752,79	753,22	753,17	753,88	754,53
6	754,99	755,25	755,71	755,02	754,29	754,56	754,62
7	753,67	753,47	753,45	752,30	750,53	751,36	749,97
8	748,51	748,26	747,78	746,34	744,35	743,74	743,84
9	745,99	747,46	748,91	749,56	748,76	749,49	750,62
10	750,72	751,44	751,74	751,83	751,61	752,56	753,27
11	754,75	755,13	755,07	754,56	753,86	753,71	753,68
12	752,36	752,79	752,47	751,53	750,89	750,24	751,01
13	753,38	752,99	752,80	752,46	751,93	752,06	752,58
14	752,66	752,58	753,13	751,91	750,89	750,03	749,79
15	747,94	747,01	745,82	744,08	743,48	742,12	739,64
16	740,12	742,50	744,01	744,09	743,89	743,77	743,63
17	743,43	742,68	742,99	743,14	743,06	742,82	743,39
18	743,92	744,04	744,91	744,65	744,64	746,08	746,58
19	746,05	748,27	749,77	750,35	750,77	751,80	751,44
20	751,20	752,59	752,49	752,89	752,15	752,74	752,74
21	752,83	753,76	754,18	754,26	754,16	754,70	755,49
22	754,90	754,63	754,28	753,80	753,22	753,41	754,30
23	754,30	754,55	754,61	753,59	752,42	752,24	752,34
24	751,21	750,85	751,19	750,32	749,81	749,84	749,94
25	749,03	749,23	749,42	748,71	748,41	748,92	749,34
26	749,40	749,55	749,45	748,62	746,96	746,82	746,61
27	746,77	748,52	749,97	750,45	750,44	750,48	749,62
28	748,60	747,69	746,25	745,77	742,79	741,07	739,10
29	735,92	739,22	741,68	742,74	742,81	745,40	744,18
30	746,66	746,11	748,35	747,88	746,84	746,21	745,72

ТЕМПЕРАТУРА ВАЗДУХА

месеца Септембра 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	1 САТ ПРЕ П.	4 САТА ПРЕ П.	7 САТИ ПРЕ П.	10 с. ПРЕ П.	1 САТ ПО П.	4 САТА ПО П.	7 САТИ ПО П.	10 с. ПО П.	СРЕДНА ДНЕВНА ТЕМПЕРАТУРА	МАКСИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА	МИНИМАЛНА ТЕМПЕРАТУРА
1	18,7	18,5	19,0	24,9	27,5	27,9	20,7	18,1	21,9	28,8	17,1
2	17,6	17,8	17,5	22,9	26,3	23,2	21,9	18,3	20,7	27,0	16,5
3	17,2	15,1	15,5	17,3	25,2	17,6	17,3	16,0	17,7	26,7	14,3
4	15,3	15,7	15,3	16,7	18,1	18,9	18,5	17,7	17,0	19,1	14,9
5	15,2	15,7	16,4	17,5	19,1	20,3	18,1	17,0	17,4	20,7	14,5
6	15,9	15,6	15,9	22,5	24,5	25,4	20,4	17,1	19,7	25,8	14,7
7	16,1	14,1	14,7	20,1	25,5	25,0	20,6	17,1	19,2	26,8	13,5
8	16,6	15,1	15,1	19,3	23,4	24,5	20,1	16,1	18,8	25,5	11,9
9	12,5	12,6	10,5	10,1	9,9	13,3	10,8	9,5	11,2	13,6	9,2
10	9,1	8,5	6,9	9,5	12,2	11,1	11,3	9,3	9,7	13,6	6,5
11	7,7	6,6	5,9	13,4	16,4	15,5	12,4	12,1	11,3	18,3	4,6
12	11,0	10,2	10,6	14,2	17,8	15,9	11,5	11,9	12,9	18,4	7,5
13	8,8	8,1	7,3	13,1	13,8	13,7	8,7	8,1	10,2	15,1	6,9
14	6,2	5,9	5,7	13,9	16,4	15,9	10,4	9,5	10,5	17,4	4,1
15	8,1	7,5	8,7	14,5	15,8	11,4	11,1	11,7	11,1	17,7	5,5
16	13,0	13,5	10,9	15,9	23,1	21,0	15,5	16,1	16,1	23,3	9,3
17	16,3	16,9	16,7	21,4	25,1	23,3	19,5	19,1	19,8	26,4	15,6
18	19,1	18,1	19,9	25,7	27,9	24,5	23,5	20,7	22,4	29,3	16,7
19	19,8	15,7	14,7	19,9	20,5	14,2	13,7	13,5	16,5	23,5	13,2
20	13,0	12,3	12,3	16,0	16,5	16,3	13,8	13,1	14,2	17,8	11,5
21	12,3	11,6	11,9	15,9	17,9	16,7	10,8	10,4	13,4	18,8	9,8
22	10,3	10,0	10,9	15,6	18,2	18,1	12,7	12,6	13,6	19,4	9,5
23	11,6	10,4	11,7	16,6	18,7	16,8	12,3	10,3	13,6	19,5	9,5
24	9,6	10,4	12,1	14,2	15,9	15,0	13,1	11,9	12,8	17,5	9,4
25	10,7	10,7	10,9	16,5	20,1	16,8	13,5	13,1	14,0	21,3	9,9
26	11,9	11,9	12,3	14,5	15,3	14,9	13,8	13,1	13,5	16,0	10,7
27	12,6	13,1	12,1	12,3	14,3	13,9	10,3	10,9	12,4	15,5	9,1
28	10,8	11,1	10,9	17,7	19,9	17,5	16,7	17,4	15,3	20,8	9,5
29	18,5	19,3	17,3	18,8	16,3	13,9	11,3	10,7	15,8	21,5	10,7
30	10,6	11,0	11,1	13,5	17,8	15,4	13,5	13,1	13,3	19,2	10,6

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
WWW.UNILIB.RS

АПСОЛУТНА И РЕЛАТИВНА ВЛАЖНОСТ

месеца Септембра 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	4 С. ПРЕ П.		7 С. ПРЕ П.		10 С. ПРЕ П.		1 САТ ПО П.		4 САТА ПО П.		7 САТИ ПО П.		10 С. ПО П.	
	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА	АПСОЛУТНА	РЕЛАТИВНА
1	10,4	66	11,7	72	12,8	57	11,5	42	15,3	55	14,7	81	13,9	90
2	13,8	91	13,7	92	15,4	75	14,7	58	16,8	80	13,3	68	13,3	85
3	12,2	96	12,4	94	13,8	94	14,5	61	14,4	96	14,2	97	12,9	96
4	12,8	97	12,5	97	12,7	90	14,7	95	15,8	97	15,2	96	13,8	92
5	13,1	99	13,6	98	14,0	94	15,0	91	14,6	83	14,1	91	14,1	98
6	12,9	98	13,0	97	12,1	60	10,1	45	10,2	43	9,7	54	10,6	73
7	8,7	73	9,1	73	10,2	57	12,0	50	9,4	39	10,0	55	10,2	70
8	9,8	76	10,4	82	11,7	70	13,2	62	10,9	48	11,5	66	11,2	82
9	10,3	96	7,6	80	8,4	91	7,8	86	7,5	66	7,3	45	7,6	87
10	6,9	84	6,7	90	7,4	86	7,6	72	8,5	86	7,1	71	6,8	78
11	6,6	91	5,7	83	7,5	65	7,3	52	6,3	48	7,0	65	6,5	62
12	6,9	75	7,6	80	8,2	68	8,2	55	9,3	68	8,3	82	7,3	71
13	7,5	93	7,3	96	7,0	63	6,6	57	6,4	55	6,9	83	7,2	89
14	5,9	86	6,1	90	9,2	78	6,5	47	5,8	44	6,2	66	5,8	65
15	5,9	76	5,6	67	6,2	51	6,8	51	8,6	86	8,5	86	8,6	85
16	10,3	90	9,6	99	10,3	77	10,4	49	9,3	51	8,6	65	8,2	60
17	7,3	52	8,5	60	10,2	54	12,6	54	11,5	54	11,1	65	9,8	59
18	9,8	63	10,3	59	10,0	42	10,6	38	10,5	47	8,5	39	8,4	46
19	9,8	74	10,7	86	13,0	75	12,7	71	11,2	94	11,1	96	11,2	98
20	9,9	94	10,4	98	11,2	83	10,4	74	10,0	72	10,2	87	9,8	88
21	9,8	97	9,4	91	9,3	68	8,6	57	7,4	52	8,0	83	8,2	88
22	8,2	89	8,4	87	10,7	81	7,7	50	7,1	46	8,9	82	7,6	70
23	8,7	93	8,3	81	8,6	61	8,2	51	8,1	57	8,1	77	8,5	92
24	8,7	93	9,0	87	9,0	75	9,7	72	8,4	66	8,0	72	8,9	86
25	8,5	90	9,1	94	10,9	78	10,9	62	11,6	81	9,8	86	11,1	99
26	7,8	75	10,7	100	11,3	93	11,7	90	11,9	94	11,3	97	11,0	98
27	11,1	99	10,1	97	9,5	90	9,3	77	9,8	84	9,0	96	8,9	92
28	8,5	86	8,6	89	8,8	59	10,9	62	10,3	69	9,6	68	9,3	63
29	9,9	60	9,5	65	9,4	58	9,4	68	9,6	81	9,4	94	9,0	94
30	9,5	97	9,6	98	11,0	96	9,2	61	10,7	82	9,8	87	10,2	91

ПРАВАЦ И ЈАЧИНА ВЕТРА

месеца Септембра 1887 г. у Београду.

ДАТУМ	4. С. ПРЕ П.		7. С. ПРЕ П.		10 С. ПРЕ П.		1 САТ ПО П.		4 САТА ПО П.		7 САТИ ПО П.		10 С. ПО П.	
	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА	ПРАВАЦ	ЈАЧИНА
1	ESE	3	SE	3	SE	3	WSW	1	WNW	1	SE	4	NW	3
2	SE	3	SE	3	SE	4	SE	2	тишина		E	2	ESE	1
3	тишина		SSW	1	SSW	2	SSW	3	тишина		тишина		тишина	
4	тишина		SSW	2	W	2	SW	3	NW	1	S	1	S	2
5	тишина		тишина		NE	1	NNW	1	тишина		тишина		тишина	
6	тишина		тишина		E	2	E	3	E	2	E	2	SSE	3
7	SE	2	ENE	1	SE	4	ENE	2	ENE	3	E	1	SE	2
8	SE	1	тишина		W	1	W	2	NNW	1	NNW	1	тишина	
9	NNW	3	NNW	4	NNW	4	NW	4	NW	3	NNW	3	NNW	3
10	NNW	4	NNW	3	WNW	2	WNW	4	тишина		WNW	4	WNW	4
11	WNW	2	WNW	1	W	2	SW	2	WNW	3	SW	3	SW	3
12	NW	1	SW	2	W	2	WNW	4	тишина		ESE	1	ESE	2
13	ESE	1	SW	3	W	2	W	1	SW	2	тишина		тишина	
14	SW	2	NNW	1	SW	1	тишина		N	1	E	1	N	1
15	N	3	E	4	E	4	SE	5	SE	4	SE	5	SE	5
16	тишина		тишина		W	1	SW	1	NE	1	SE	2	SE	3
17	SE	3	SE	3	SSE	2	SE	3	SE	4	SE	3	SE	3
18	SE	3	SE	4	SSE	4	SSE	4	WSW	2	S	3	SSE	3
19	тишина		NNW	1	NE	1	NNW	4	тишина		тишина		тишина	
20	NE	2	тишина		тишина		NNW	2	NW	1	тишина		тишина	
21	тишина		NNW	1	NW	2	NNW	3	NNW	2	NNW	1	NW	1
22	NW	1	тишина		W	2	SW	1	SW	1	SW	1	SW	1
23	тишина		SSW	1	тишина		тишина		тишина		тишина		тишина	
24	тишина		E	1	E	1	E	1	E	3	E	3	E	4
25	E	3	SE	1	тишина		тишина		тишина		тишина		тишина	
26	тишина		тишина		тишина		тишина		N	1	тишина		W	3
27	W	1	NW	1	WNW	2	WNW	1	тишина		SE	2	W	1
28	WSW	3	E	2	SE	4	SE	4	SE	5	SE	5	SE	5
29	SE	5	SE	3	W	5	NNW	4	NNW	1	NNW	2	NNW	2
30	NNW	3	NNW	3	E	1	NE	1	E	1	ENE	1	тишина	

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

НАОБЛАЧЕНОСТ, ПАДЕЖИ И ИЗГЛЕД НЕБА

месеца Септембра 1887 г. у Београду

Д А Т У М	Наоблаченост од 0 до 10							КИША У МИЛЛИМЕТ.	ИЗГЛЕД НЕБА И ПРИМЕДБЕ
	4 с. ПРЕ П.	7 с. ПРЕ П.	10 с. ПРЕ П.	1 с. ПО П.	4 с. ПО П.	7 с. ПО П.	10 с. ПО П.		
	1	10	10	4	3	4	7		
2	0	4	3	7	6	6	0	0,2	Јутро и вече ведро ; подне облачно. У 2 с. и 6 ¹ / ₂ с. по подне грми муње севају, мало кише.
3	0	1	10	6	10	10	0	15,7	Јутро ведро ; подне и вече облачно : у 1 с. грми на Ј., киша за тим.
4	6	10	10	10	10	10	4	15,6	Облачно. Киша и муње у 10 с. у вече на С.
5	10	10	10	10	10	4	0	0,3	Облачно ; вече ведро.
6	0	2	3	0	0	1	0	0	Ведро : у 7 с. пре п. магла. У 1 сат по п. леп хало.
7	0	0	3	1	0	1	0	0	Ведро ; подне лако наоблачено.
8	0	7	10	9	8	10	8	11,5	Облачно ; јутро ведро. Леп хало у подне. Од 8 ¹ / ₂ с. муње на Ј. до СЗ, и киша.
9	10	10	10	10	5	10	10	0,5	Облачно. Слаба киша.
10	10	9	10	10	9	9	0	1,3	Облачно ; вече ведро. Слаба киша.
11	0	0	0	5	6	7	1	0	Јутро ведро ; подне и вече лако наоблачено.
12	0	10	10	9	10	1	6	6,7	Облачно и кишовито.
13	10	6	9	10	10	4	4	0,3	Облачно ; јутро мало кишовито.
14	6	0	0	0	0	0	1	0	Јутро лако облачно ; подне и вече ведро.
15	0	0	9	9	10	10	8	7,1	Јутро ведро ; подне и вече облачно : киша од 3 ¹ / ₂ с.
16	0	5	0	5	3	10	10	0,2	Јутро и подне лако наоблачено : вече облачно : слаба киша у 10 с.
17	10	10	10	4	8	7	4	0	Облачно.
18	0	5	0	3	9	7	3	0	Лако облачно.
19	0	1	5	5	9	10	10	16,8	Јутро ведро : киша у 9 с. 45 м. ; подне и вече облачно. Грми, муње севају и киша од 3 с.
20	10	9	10	10	10	9	10	0,9	Облачно : киша и муње у 4 с. у јутру.
21	10	10	1	5	3	3	4	0	Јутро облачно ; подне и вече лако наоблачено.
22	10	9	1	3	5	5	10	0	Јутро и вече облачно ; подне лако наоблачено.
23	10	10	3	4	2	0	0	0	Јутро облачно ; подне лако наоблачено ; вече ведро. Магла у 5 ¹ / ₂ с. по подне.
24	10	10	10	9	10	10	5	0,8	Облачно ; слаба киша од 7 с. у јутру.
25	10	5	9	8	10	10	9	27,8	Облачно : киша у 2 с. и од 4 ¹ / ₂ с. по подне, када грми и муње севају.
26	10	10	10	10	8	4	7	21,0	Облачно и кишовито : магла у 7 сати у јутру ; грми и муње севају у 3 ¹ / ₂ с. по подне на З, и у 8 с. у вече на СИ.
27	10	10	10	10	7	0	7	0,3	Облачно : слаба киша, муње севају у 10 с. у вече на З.
28	0	6	7	6	8	10	10	1,7	Јутро ведро ; облачно : киша по подне.
29	5	0	6	10	10	8	6	12,4	Облачно : киша у вече.
30	10	10	8	10	10	0	10	5,6	Облачно и кишовито ; муње у 8 с. у вече на ЈЗ.

МЕСЕЧНИ РЕЗУЛТАТ

Септембра 1887. г. у Београду

I.

	1 с. пре п.	4 с. пре п.	7 с. пре п.	10 с. пре п.	1 с. п. п.	4 с. п. п.	7 с. п. п.	10 с. п. п.	СРЕДЊА ВРЕДНОСТ	МАКСИМУМ	ДАТУМ	МИНИМУМ	ДАТУМ
Вадзушни притисак . . .	—	749,32	749,77	750,17	749,79	749,12	749,30	749,32	749,54	755,71	6.	735,92	29.
Температура ваздуха .	13,20	12,77	12,69	16,81	19,31	17,93	14,93	13,85	15,19	28,8	1.	4,1	14.
Апсолутна влажност . .	—	9,38	9,51	10,31	10,29	10,24	9,85	9,66	9,89	16,8	2.	5,6	15.
Релативна влажност . .	—	84,9	86,1	72,9	62,0	67,5	76,7	81,6	76,0	100,	26.	38.	18.
Наоблаченост	—	5,6	6,3	6,4	6,7	7,0	6,1	5,2	6,2	—	—	—	—
Количина кише	160,7 милиметара												

II.

Честоћа ветра

ПРАВЦИ	N	NE	E	SE	S	SW	W	NW	ТИШИНА
БРОЈ ПО- СМАТРАЊА	15	7	23,5	39	8	18	20	28,5	51

III.

Кишних дана било је 16. 2 ведра дана; 11 облачних дана; 17 лако и јаче облачних дана. Грмљавина и севање муње са кишом 11 пута: 1. 2. 3. 4. 8. 19. 20. 25. 26. 27. и 30. Септембра. Магла 6. и 26. Септембра.

Примедба. — Количина кише појединих дана рачуната је за време од 7 сати у јутру једног дана до 7 сати у јутру следећег дана.

17. Октобра 1887. г.,
Београд.

МИЛАН НЕДЕЉКОВИЋ
ПРОФЕСОР ВЕЛ. ШКОЛЕ.

ИСТОРИЈА СВЕТА

СРЕДЊИ ВЕК — ВРЕМЕ СЕОБЕ

II. СЛОВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ

4. Чешка и Моравска

(376 — 751)

(Наставак)

Првобитни становници Чешке и Моравске. Њихна историја. — Чешка и Моравска и по географском и по историском значају чине целину, ма да их планине раздвајају. Оне су на водомеђама Балтичког, Немачког и Црног мора, и на граници између словенског и немачког света. Чешку на североистоку одвајају од Шлезвије Крконоше, а Моравску Судети; између њих су; Моравске горе са својим одељцима што деле воду јевропским морима; на северо-западу су Чешке горе, на истоку Моравске Мали Карпати; на западу Чешке налази се Шумава, као међа између ње и Баварске; на југу и Чешкој и Моравској Дунав је природна граница са Аустријом.

Првобитни становници ових планинских крајева беху северна племена *урало-финске* породице, која су некада становала по већини Јевропе. Она живљаху у доба каменог развитка, кад оруђе и оружје беше прављено искључиво од камена, као што сведоче ископавања. Нису могла да опстану у Чешкој и у Моравској због навале аријских племена која су најпре са запада, а после и са других страна отпочела да их притешњују.

Келтички Боји беху први од ових дошљака, по којима се Чешка прозва *Војожемом* или земљом Воја. Они су у почетку IV-ог века пр. Хр. (око 388) пошли из данашње Француске а тадашње Галије и напали на Чешку, док су други њихови сународници прешли Алпе и пустошили Италију. Поставши господари новог земљишта, Боји су очували свој ратоборни начин живота; а умели су и поља да обрађују, стоку да негују, да живе као трговци и занатлије, и многи међу њима беху познати са напредном књижевношћу и образованошћу старе Грчке. Живећи стално, земљу дељаху на самосталне крајине,

којима управљаху изборне поглавице из властелинског стадежа; јер се народ разликоваше на племиће и просте. Поглавица земаљски такође је избиран најпре на годину, после се избор ограничи на поједине владачке породице. Чуvari знања и науке и судије народу беху свештеници, *друиди*. Они су могли непослушне да одлуче од народних светковина.

Боји су ратовали са Берманцима и Римљанима. Они су уступили *Кимвре* 115 пр. Хр. и нагонили их на границе римске. Кад су Римљани у време *Јулија Цезара* отпочели освајати Галију, Боји послаше браћи *Хелветима* војску у помоћ (58. пр. Хр.), но Јулије Цезар покори Хелвате и Боји морадоше се предати под условом да се настане у Галији, својој старој постојбини.

После су Боји ратовали са *Беребистом*, дачким краљем (48 пр. Хр.), који беше раширио своју државу до Гатранских гора, напао на земљу њихову, разбио њим војску и заузео пределе у данашњој Аустрији. Од тога тренутка Боји се не опоравише.

Још црњу судбину претрпели су Боји од *Маркомана* и *Квада*, немачких племена У првом веку пре Христа живљаху они на Одри одакле помагаху *Ариовисту* против Јулија Цезара. Кад је Беребиста разбио Воје, Маркомани и Квади настанише се у данашњој Маџарској, одатле нападоше на Чешку и *Марободу*, њихном поглавици, пође за руком да је освоји, и престоницу Воја *Бубијену* да назове *Маробудом*, по свом имену. Тако се настанише Маркомани у Чешкој, а Квади у Моравској. Ови нови завојевачи беху сурови и ратоборни, као и сва племена немачка. Делили су се на господаре и робове и само први били потпуно слободни; други

су радили са женама својих господара домаће и тежачке послове. Слободни су ратовали и војску им чињаху ослобођени сиромаси, или робови. Ко се од слободних одликовао на бојном пољу, постајао је војсковођа или краљ. Маркомани и Квади често су мењали боравишта и обично се настањивали поред извора, потока и шума, да би могли ловити. Зимом се одеваху кожом дивљих зверова или оплетеном ликом. Хранили су се месом, а једи и дивљач удављену ногама или рукама. Често су и људе боговима приносили.

Године 9. пр. Хр. Херуски војсковођа *Армин* (Херман) позва ђерманска племена у борбу против Римљана, разби римске легијоне под војсковођом *Варом* у *тевтобуршкој* шуми и Варову главу посла Марободу, као знак да ће тако поступати са римским пријатељима; јер Маробод беше васпитаник римски и у добрим односима са Римљанима. Маробод посла Варову главу у Рим. Можда то, а много више слава Арминове победе би узрок, што поједина немачка племена која са Маркоманима беху у савезу и признаваху Марободово старешинство, отпочеше одустајати од њега и пристајати уз Армина. Најпосле плану рат између њих (17. по Хр.) Кад Маробода остави војска, потражи он помоћи у Римљана. Тиверије радујући се завади немачких племена, оклевао је да га задовољи. Најпосле посла сина *Друза*, али не да мири завађе стране, но да још више изазове на рат и освету. Ускоро по Друзову доласку на Чешку ненадно нападне прогонени кнез *Катвалд*, кога је Друз тајно помагао. Маробод надбијен побеже у Италију, сенат му римски одреди за становање Равену где је и умр'о. Од тога доба Маркомани и Квади под римском заштитом имаћаху час своје домаће, час туђинске господаре, али не доспеше више до прве висине.

Око половине другог века по Хр. отпочеше словенска племена са Одра и Висле потискивати немачка, а ова опет у целом Подунављу нападати на римске границе. Тиратови познати су као *Маркоманске војне*, и ако маркомани беху тек део нападача. Резултат тих дугих и страшних борба сврши се смрћу *Марка Аврелија* и римским откупом. И после тога Маркомани и Квади нападаху на римске пределе, докле *Хуни* томе

не учинише крај. Они су полазећи у Галију прошли кроз њихне земље, многе уништили, друго собом повукли, а словенским племенима оставили да остатак униште.

Долазак Чеха и Моравца у нову постојбину. Основне државе. — За време поплаве и после кад је пропала Хунска држава, словенска племена *Чеси*, и *Моравци*, пођоше из *Беле Србије*, старе закарпатске постојбине, пређоше три реке, како вели Чешко предање, и настанише се, сузбијајући старе становнике у Чешкој и Моравској. Они беху и онда, као и данас што су, тако између себе сродни, да их можемо сматрати као две грање једне народности, тим пре што су њихне земље тесно везане једном историском судбином. По словенском обичају, Чеси и Моравци беху подељени на много мањих племена¹⁾, којима можемо да додамо и татранске *Словаци*, што су некада заједно с њима чинили народну и државу целину. Свако од ових племена живело је независно под својим жупанима, због тога и пису могла да се одупру страначкој навали. Докле *Тириншка* не потпада под *Франке*, задавала је Чесима доста невоља. Франци беху у прво доба мирни суседи, а то беше срећа за Чехе, јер у то време (588) *Авари* покорише већину словенских племена у Подунављу, па најзад примораше Чехе и Моравце да признају њихно старешинство. Тога незгодног стања ослободио је словенски свет кнез *Само*, пореклом батавски Словенин.

Само је отпочео борбу са Аварима 622. ратовао докле није од њих ослободио Словене и раширио своју државу преко данашњих и угарских и немачких земаља, по Подунављу, Подлабљу и око Одра, у којима пределима живљаху словенска племена која га признаше за свога владоца. Само је ратовао и са франачким краљем Дагобертом (630) који беше повео, осем Франака, Лонгобарде и Алемане; а у Самовој војсци поред

¹⁾ У Чешкој беху: Чеси, Хрвати, Лучани, Дуљеби и др. Чешко племе беше понајјаче, те се по њему и остала назваше *Чесима* и земља *Чешком*. По народном предању Чехе је довео у Чешку вођа *Чех*, по чијој се заповести они ту настанише и земљу његовим именом назваше. — Моравци су опет били смеса од Дуљеба, Леха, Хрвата и Чеха.

Словена беху и покорени Авари. Борба је трајала три дана и није се знало на чијој је страни победа. Најпоследње реши је у корист Самову *Дерван*, кнез полапских Словена који по невољи беше на страни Немаца, али одустаде од њих и придружи се словенској браћи. Друге године Франци опет окушају срећу против Самове државе, но без успеха. Кад им се то деси трећи пут под *Сигибертом* сином *Дагобертовим*, онда *Радулф*, Франачки војвода, помири се са Самом у име свога господара. Осигуравши леђа са запада, Само је продужио радити на томе да прошири сву власт и над висланским племенима. Колико је у томе успео, не зна се.

То је био први покушај уједињене већине зарад одбране народног живота против Немаца па и против навале азиских племена. По смрти Самовој његова се голема држава брзо распаде. Само је имао од дванаест жена двадесет и два сина и петнаест кћери. Сваки син хтео је по словенском обичају да влада делом очевине, те се тако владавина поцепала

на много независних кнежевина. Какви су односи били између ових засебних владалаца нарочито у Чешкој и Моравској, историја не уме да каже. Међутим народно предање фантастичним начином окитило је доба првих Самових наследника и основање нове династије *Премислављевића*, до кнеза *Неклана*¹⁾

За Некланове владе изроди се рат између њега и кнеза луцког *Властислава*, који по реклом беше Премислављевић и нападајма често узнемираваше земље Некланове. Кад га више није могао трпети Неклан посла с војском храброга војсковођу *Честимира*. Он разби Властислављеву војску и Властислав погибе у борби. Иза њега остаде малолетни наследник кога Неклан предаде на чување некоме Немцу, и намени им нарочити град за борављење. Несрећни Немац уби поверено му дете и однесе главу Неклану, мислећи да ће га тим обрадовати; али Неклан заповеди да бира казни којима ће га лишити живота. Немац се обеси.

(Наставиће се)

Ово дана изашла је из штампе нова књига:

СРБИЈА

ОПИС

ЗЕМЉЕ, НАРОДА И ДРЖАВЕ

од

В. КАРИЋА

ОДЕЉАК ПРВИ

У овоме су одељку: једна геолошка карта, две земљописне картице, три картограма, двадесет и осам слика и четрнаест мелодија.

Овај се одељак може добити у свима књижарницама уз претплату на целу књигу. Скупљачима се књига већ разашље.

¹⁾ По предању после Сама управљао је у Чешком Вишеграду погромак *Крок*. Он је оставио (690) три кћери: *Кашу* (Касију), *Тету* (Тетку) и *Љубушу*. Каша се разумевала у биљу и била видарица, Тета у божанственим стварима и гатала је, а Љубуша беше тако чиста ума и честите душе, да је Чеси изабраше за владарку. Услед парнице *Хрудиша Кленовића* с братом о наследство, народ је примора да се уда за *Премислава* из Штајнца. Он дође у Вишеград и основа династију (695), која је трајала до 1306. Љубуши се још приписује да је подигла *Праг* и дала му име; али има доказа да је то место и од ње старије. По Љубушиној смрти жене и девојке не хтедоше да признају старешинство својих мужева и родитеља, изабраше за поглавицу *Власту*, утврдише се у граду *Дјесину* према Вишеграду и отпочети тако звани *девојачки рат*, који је дуго трајао и кобно се свршио по побуњенице. Ова прича по свој прилици је успомена каквом отпору против Премислава који народно предање није добро обележило. Кад су умрли Љубиша и Премислав, не зна се.